

Entomofauna van Westerwolde

verslag van de 156^e zomerbijeenkomst te Ter Apel

In dit verslag worden de vangsten genoemd die zijn gedaan tijdens de zomerbijeenkomst van de NEV, van 15-17 juni 2001 nabij Ter Apel, Zuid-oost-Groningen. Van vijftien ordes werden 1533 taxa geregistreerd. Met name de kevers waren goed vertegenwoordigd met maar liefst 881 taxa en 298 nieuwe soorten voor de provincie. Ook werden er 45 soorten wantsen nieuw voor Groningen en 42 soorten spinnen gevonden (van de 64!). Dit geeft zowel een indruk van het gebrek aan entomologische interesse voor deze provincie als voor de rijkdom ervan.

Entomologische Berichten 62(3-4): 101-120

Trefwoorden: Groningen, fauna

Inleiding

Iets later in het jaar dan gebruikelijk werd van 15 tot 17 juni 2001 de 156^e zomerbijeenkomst gehouden te Ter Apel, in het Groningse Westerwolde. In een tot groepsaccommodatie verbouwd schoolgebouw 'De Bosrand' brachten 43 entomologen het weekend door. Geholpen door het redelijk gunstige weer en de gevarieerde omgeving kon een zeer aanzienlijk aantal insecten en spinnen worden verzameld. Voor velen bleek Westerwolde een onverwacht rijk jachtterrein. In het totaal werden 1533 taxa gemeld; het aantal waargenomen kevers bereikte met 881 taxa zelfs een recordhoogte.

De weersomstandigheden tijdens deze zomervergadering waren typisch Nederlands: zon, wolken en regen- en onweersbuien wisselden elkaar af bij een temperatuur van 20 °C. Gelukkig vielen de meeste buien in de late middag en avond. Het was nagenoeg windstil en de nachttemperaturen van 15 °C waren opvallend hoog, waardoor de lichtvangsten, ondanks de neerslag, zeer goed waren. De voornaamste entomologische activiteiten hebben dit jaar plaatsgevonden in de volgende vijf deelgebieden:

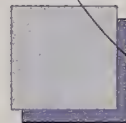
Omgeving van 'De Bosrand' (ago)

Het landschap in de omgeving van 'De Bosrand' ten zuiden en oosten van Ter Apel bestaat uit oud loofbos, vooral eik, met een rijke ondergroei van onder andere salomonszegel en dalkruid, en oude houtwallen. In beide landschapselementen komt veel dood hout voor; het betreft hier zowel liggend hout als nog rechtopstaande ruïnes. Hierdoor zijn arbirole fungi goed vertegenwoordigd (onder andere zwavelzwam). Een zeer karakteristiek landschapselement zijn ook de inmiddels niet meer in functie zijnde vloeivelden van de aardappelzetmeelfabriek met plassen, moerasland en dijkes. Kleinere landschapselementen die hier bemonsterd werden betroffen onder andere hoopjes gazonmaaisel van diverse leeftijd, strohopen en, bij een boerderij, een grote

Oscar Vorst¹ & Jan G.M. Cuppen²

¹Poortstraat 55
3572 HD Utrecht

²Buurtmeesterweg 16
6711 HM Ede

mesthoop. Daarnaast stonden in dit gebied potvallen met mest en aas en bovendien nog enkele bodemvallen zonder lokmiddel.

Het aantal bijzondere soorten in dit deelgebied was erg groot, met name soorten gebonden aan dood hout en arbirole fungi. Voorbeelden onder de kevers hiervan zijn de ptiliiden *Ptinella limbata* en *P. aptera*, de kortschilden van het geslacht *Gyrophana*, diverse *Euplectus*- en *Bibloporus*-soorten binnen de pselaphiden, de zwartlijven *Eledona agricola* en *Diaperis boleti*, en de cucujide *Pediacus depressus*.

Spectaculair was de ontdekking van een broedboom van het rolrond vliegend hert *Sinodendron cylindricum* (figuur 1). Deze soort was tot nu toe alleen bekend uit de provincie Limburg. Hoewel hij in Duitsland een ruime verspreiding kent was het voorkomen in Groningen een verrassing. *Sinodendron* werd bovendien ook nog gevonden in het Liefstinghsbroek en Metbroek.

Ook de zweefvliegenfauna van dit deelgebied wordt gekenmerkt door een aantal soorten waarvan de larven zich in dood hout ontwikkelen, te weten *Brachypalpus lentus*, *Brachypalpus laphriformis*, *Criorhina berberina* var. *oxycanthae* en de fraaie fopwesp *Temnostoma vespiforme*. Deze fopwesp neemt in Nederland in het laatste decennium in aantal en verspreiding toe en lijkt te profiteren van het landelijke natuurbeleid om dode bomen te laten liggen (NJN 1998). Ter Apel is thans de meest noordelijke vindplaats van deze soort in Nederland (pers. comm. John Smit - databank Nederlandse Zweefvliegen).

Bij De Bosrand werd ook uitgebreid op licht gevangen. Dit leverde een zeer aanzienlijke lijst van vlinders op. Opmerkelijk is de vangst van *Euphyia unangulata*: op de regenachtige avond van 15 juni verscheen een exemplaar van dit spannertje op het vanglaken. Totdat in 1981 te Reusel het tweede Nederlandse exemplaar werd gevangen was deze soort alleen bekend van Zuid-Limburg van voor 1866. Vanaf 1987 volgden de waarnemingen in Noord-Brabant elkaar op (Nagel *et al.* 2001). De waarneming in Oost-Groningen was dan ook een verrassing. Tijdens de najaarsbijeenkomst van de sectie Ter Haar toonde Henk Hunneman een exemplaar van *E. unangulata* van Katlijk (bij Heerenveen) en meldde Henk ten Holt een vangst uit Overijssel. De versprei-

ding lijkt inmiddels dus ruimer dan werd aangenomen.

Omgeving van Sillingen (buis)

De bossen in de omgeving van Sillingen lijken veelal sterk op de aangrenzende Drentse bossen. Loofbossen met vooral eik en berk worden afgewisseld door dennenbossen, terwijl het terrein gelardeerd wordt door diverse natte en droge heideterreinen, vennen (figuur 2) en een vochtig gebied dat de indruk wekt een pingoruïne te zijn. De nadruk van de vangtechnieken lag in dit deelgebied vooral op kloppen en slepen en een waterbemonstering; ook stonden er potvallen met vis en mest. Er werd tevens intensief op licht verzameld.

De waterkeverfauna wordt gekenmerkt door acidofiele en acidobionte soorten als *Hydroporus scalesianus*, *H. melanarius*, *Agabus labiatus* en *Ilybius aenescens*. Het lieveheersbeestje *Calvia decemguttata* werd hier voor het eerst in het noorden van Nederland verzameld. Verdere bijzonderheden in dit gebied zijn de loopkevers *Amara kulti* en *Agonum viridicupreum*, de aaskever *Ablattaria laevigata* en de colydiide *Synchita humeralis*.

Waddum (1991)

Dit natuurontwikkelingsproject van Staatsbosbeheer ligt langs de oever van de Ruiten-Aa. Een recent afgeplagd terrein met zowel een bloemrijke als een schrale vegetatie en een recent gegraven poel vormen de voornaamste biotopen. Ondanks de beperkte ouderdom en de geringe hoeveelheid vegetatie in de poel werden hier toch veel soorten waterkevers verzameld, met als meer bijzondere soorten onder andere *Agabus labiatus*, *Hydrochus angustatus* en diverse aan zuur water gebonden *Hydroporus*-soorten. In het aangrenzende schrale en gedeeltelijk afgeplagde grasland waren de loopkevers *Amara kulti* en *Harpalus rubripes* opmerkelijk, benevens de zeer talrijke byrrhide *Morychus aeneus*. Ook herbergde deze vegetatie de zeldzame bodembewonende wantsen *Coriomeris denticulatus* en *Conostethus roseus*. Deze laatste is karakteristiek voor open, spaarzaam begroeide zandbodems waar hij op buntgras en zilverhaver leeft.

Op de Ruiten-Aa werd de schaatsenrijder *Aquarius paludum* verzameld. Dit is tot nu toe in ons land de meest noordelijke waarneming van deze soort, die zijn areaal recent naar het noorden heeft uitgebreid.

Waddumhuizen (wal)

Weinig bemeste graslanden op lemige bodem, poelen en boschages langs de oevers van de zwak meanderende Ruiten-Aa vorinden hier de voornaamste onderzochte biotopen (figuur 3). Wat betreft de kevers werden hier, op enkele uitzonderingen na (onder andere *Amara kulti*, de beekoeverbewonende *Ochthebius bicolon* en enkele staphyliniden) voornamelijk gewone soorten gevonden. Bijzonder in dit deelgebied was de vondst van de zeldzame mineervlieg *Phytomyza plantaginis* op smalle weegbree.

Liefstinghsbroek (1991)

Het Liefstinghsbroek of Liefstinghsbos vormt wellicht het meest bijzondere deelgebied: een bijna-oerbos onder onze bossen en desondanks in de rest van Nederland nauwelijks bekend (figuur 4). Kenmerkend waren oude hoge eikenbomen met veel dode rechtopstaande stammen, arboicole fungi en een rijke ondergroei. Daarnaast elzenbroekbos en stukjes moerasland met zeggen. Midden in het bos ligt een fraai vochtig schraalland. Met name deze biotopen werden met de

Figuur 1. Fraaie dode beuk in de omgeving van Ter Apel: broedboom van het rolrond vliegend hert. In totaal werden hier achttien soorten xylo-detricole kevers verzameld, waaronder *Pteryx suturalis*, *Paromalus flavicornis*, *Bibloporus bicolor*, *B. minutus*, *Euplectus infirmus*, *E. karsteni* en *Melandrya caraboides*.

Dead beech near Ter Apel, Groningen: breeding site of the beetle Sinodendron cylindricum. Eighteen tree-dwelling beetles were collected at this site, among which Pteryx suturalis, Paromalus flavicornis, Bibloporus bicolor, B. minutus, Euplectus infirmus, E. karsteni and Melandrya caraboides.

diverse hulpmiddelen grondig onderzocht. Aangrenzend aan het bos werden balen stro, gedeeltelijk onder zwart plastic gelegen, gezeefd.

Niet verwonderlijk is dat juist hier naast xylofage, xylo-detricole en fungicole soorten talrijke andere bijzondere insecten gevonden werden. Naast de soorten die in de omgeving van Ter Apel (ago) werden gevonden kunnen hier genoemd worden *Hallomenus binotatus*, *Orchesia minor* en *O. undulata*, *Prionychus ater*, *Mycetochara linearis*, *Hylecoetus dermestoides* en *Scaphisoma boleti*.

Al met al vond de 156^e zomerbijeenkomst plaats in een fraaie omgeving met veel verschillende biotopen. In combinatie met het relatief gunstige weer leverde dit een opmerkelijk lange soortenlijst op. Dat meer dan de helft van de waargenomen soorten tot de orde der kevers behoort (57%) zal minstens gedeeltelijk te danken zijn aan het relatief hoge aantal coleopterologen dat aan deze zomerbijeenkomst deelnam.

Zoals reeds gezegd was vooral de ontdekking van het rolrond vliegend hert *Sinodendron cylindricum* in drie verschillende bosgebieden bijzonder. Het betreft hier ongetwijfeld geen recente vestigingen maar bestaande populaties die tot nu toe over het hoofd gezien zijn. Dit maakt weer eens duidelijk dat onze entomologische kennis van dit deel van het land nog steeds gering is: er werden dan ook meer dan 400 soorten voor het eerst van Groningen gemeld. Ook laat het zien dat de (loof)bossen in deze omgeving, ondanks hun geringe omvang, van grote entomologische betekenis zijn. Dit zal voornamelijk te danken zijn aan een combinatie van de grote hoeveelheid dood hout en de hoge leeftijd van sommige bossen.

- Oago1 Vlagtwedde; Ter Apel; Agodorp; 't Schot; omgeving kampeerboerderij De Bosrand; op licht, eikenlanen, jonge aanplant, gemengd bos, boter-bloemweide, kanaal, geklopt *Quercus*, *Fomes fomentarius*, zwavelkopjes voet *Quercus*, gezeefd hopen gazonmaaisel van verschillende leeftijd, gezeefd (paarden)mesthoop, achter schors staande dode *Fagus sylvatica* en *Quercus*, op schutting. AC 269-543.
- ago2 Vlagtwedde; Ter Apel; Agodorp; vloeivelden; ruigte, vlierstruweel, gemengd bos, open dennenbos, bramenvegetatie, achter schors *Quercus robur*, verse *Polyporus sulphureus* op *Quercus*, permanente en tijdelijke poel, potval, gezeefd gras, gezeefd balen stro, gesleept, geklopt, in paardenvijgen. AC 270-543.
- ago3 Vlagtwedde; Ter Apel; Agodorp; Polderputten; gesleept bosrand, schraal grasland, gezeefd hoop houtspaanders, gezeefd verse grashoop, sloot. AC 269-542.
- ago4 Vlagtwedde; Ter Apel; Agodorp; kanaaloever, wegberm, handvangst, op dode vos, potvallen in grasland met mest (mo) en vis (vo), potvallen in eikenbos met mest (mb) en vis (vb). AC 269-544.
- ago5 Vlagtwedde; Ter Apel; Ruiten-Aa kanaal; kanaaloever, schrale wegberm. AC 270-544 en AC 270-545.
- ago6 Vlagtwedde; Ter Apel; ruigte langs bosrand, visvijver, wegberm. AC 268-544 en enige vonsten in AC 268-543.
- bor1 Vlagtwedde; Sellingen; Ter Borg; ven, langs Ruiten Aa, handvangst, lichtval. AC 272-552.
- bor2 Vlagtwedde; Sellingen; Ter Borg; heideveld, gesleept en geklopt in bos en kruidenrijke wegberm, gezeefd heidestrooisel, geklopt en achter schors *Quercus*, geklopt takkenbossen, in koeienvlaai, 'mosweide', pollen pitrus, handvangst. AC 271-551 en enkele vondsten uit AC 272-551.
- bor3 Vlagtwedde; Sellingen; Ter Borg; Laude en Poststruiken; handvangst, in koeienvlaai, sloot-kant, potval in grasland met mest (mo) en vis (vo), potvallen in eikenbos met mest (mb) en vis (vb). AC 271-550.
- bor4 Vlagtwedde; Sellingen; Ter Borg; Dennenweg; hooiland, oude heide, lichtval. AC 272-553.
- bor5 Vlagtwedde; Sellingen; Rijsdam; houtwal, ven in gemengd bos, gagel, naaldhout, heide, kaalzand. AC 272-555 en enkele vondsten uit AC 273-555.
- bou Vlagtwedde; Bourtange; vestingwerken. AC 276-559.
- lab Vlagtwedde; Ter Apel; Ter Haar; Langes Bos; zuigval in wegberm en populierenaanplant, *Polyporus sulphureus*, hoop halfrotte aardappelen. AC 267-546 & 268-546.

- lie Vlagtwedde; Weende; Liefstinghsbroek; poel elzenbroekbos, doolhofzwam, *Polyporus sulphureus*, *Fomes fomentarius*, *Piptorus betulinus*, gesleept en geklopt schraal grasland, bosrand en wegberm, geklopt dode takken, achter schors en in molm staande dode *Quercus*, gezeefd balen stro. AC 271-558.
- met Vlagtwedde; Ellersinghuizen; Metbroekbosch; handvangst, achter schors *Quercus*, geklopt bomen en struiken, gesleept ruderaal grasland, koeienvlaai, tijdelijke sloot, malaiseval. AC 269-560.
- rij1 Vlagtwedde; Sellingen; Rijsdam; natuurontwikkelingsproject langs Ruiten-Aa; gesleept heischraal grasland, gespoeld oever Ruiten-Aa. AC 272-554.
- rij2 Vlagtwedde; Sellingen; Rijsdam; natuurontwikkelingsproject langs Ruiten-Aa; bodem heischraal grasland, gesleept, poel, gespoeld oever poel. AC 273-554.
- seb Vlagtwedde; Sellinge; Sellingerbeetse; rondom zandwinning; handvangst, gesleept ru-deraai terrein, geklopt bosrand, *Coriolus versicolor*, uitvloeiend sap en achter schors *Picea abies*, ven. AC 269-551.
- twi Vlagtwedde; Ter Apel; Ter Haar & Ter Wisch; agrarisch gebied, eikenbosje, kanaaloever, wegbermen, zware eiken op zanddijk. AC 269-546, 269-547, 269-548 & 270-549.
- wol Vlagtwedde; Wollinghuizen; dal Ruiten-Aa; gesleept hooiland, handvangst, poel, Ruiten-Aa, gespoeld oever Ruiten-Aa, gezeefd vers gemaaid gras, geklopt houtwal. AC 272-558 en (enkele vondsten) AC 272-559.

gebruikte symbolen

- < op licht
% malaiseval
G nieuw voor Groningen

Lijst van deelnemers

B. Aukema, C. van de Berg, L.H.M. Blommers, P. Boer, J.G.M. Cuppen, M.B.P. Drost, W.N. Ellis, Mw. A.C. Ellis-Adam, L.J. van der Ent, J.D. Fokker, T. Heijerman, W.R.B. Heitmans, D.J. Hermes, J. Huijbregts, Mw. S. Kofman, J. Krikken, J.H. Kuchlein, Mw. C.M. Kuchlein-Nijsten, Mw. M. van den Munckhof-Heunen, H. Nieuwenhuysen, H. Pijpers, Mw. J.D. Prinsen, J.C.P.M. van de Sande, S.G. Sinnema, Mw. J.W. Sinnema-Bloemen, J. Smit, J.A.H. Smits, Mw. A.S.W. Span, A.P.J.A. Teunissen, Mw. M.F.H.H. Teunissen-van Zon, A.J. Threels, S. Tiemersma, J. van Tol, A. van der Veen, G. Vierbergen, R. Vis, D.O. Visser, O.F.J. Vorst, Mw. F. de Wilde, J. Winkelman, Mw. M.H. Zevenboom & C.J. Zwakhals.

Lijst van deelnemers

ODONATA – libellen

J. van Tol, met bijdrage van J.A.H. Smits

LESTIDAE

Lestes barbarus: bor2

Lestes sponsa: bor2, wol

COENAGRIONIDAE

Coenagrion lunulatum: bor5

Coenagrion puella: bor2, bor5

Coenagrion pulchellum: bor2, bor5, wol

Enallagma cyathigerum: bor2, bor5

Erythromma najas: wol

Ischnura elegans: bor2, bor5, wol

Pyrrhosoma nymphula: bor2, bor5, wol

AESHNIDAE

Anax imperator: bor5

CORDULIIDAE

Cordulia aenea: bor2, bor5

Somatochlora metallica: wol

LIBELLULIDAE

Leucorrhinia dubia: bor5

Libellula quadrimaculata: bor2, bor5, wol

Orthetrum cancellatum: bor2

Synpetrum sanguineum: bor2

Het gebied rond Ter Apel is voor libellen relatief goed onderzocht in vergelijking met de rest van Groningen. Het is dan ook betrekkelijk rijk door de afwisseling van stromend water, zure vennen en andere watertypen. Het goede weer werkte positief uit op de vangsten.

Van de vangsten zijn *Coenagrion lunulatum* en *Lestes barbarus* opvallend. De eerste soort is de afgelopen 20 jaar veel algemener geworden in heidevennen. Door de schaarse aanwezigheid van deze biotoop in Groningen is de soort in deze provincie weinig algemeen. *Lestes barbarus* wordt als een onregelmatig voorkomende soort beschouwd. De soort plant zich in de Poststruiken (bor2) voort; er werden diverse vers uitgekomen exemplaren gezien. De soort was in Groningen nog niet van het vasteland gemeld.

BLATTARIA – kakkerlakken

W.R.B. Heitmans & J.C.P.M. van de Sande

BLATTELLIDAE

^G *Ectobius lapponicus* (noordse kakkerlak): ago. Op voormalige trambaan.

DERMAPTERA – oorwormen

P. Boer & W.R.B. Heitmans

FORFICULIDAE

Forficula auricularia (gewone oorworm): ago, bor2

LABIIDAE

Labia minor (kleine oorworm): ago1. Gezeefd uit mesthoop. Deze soort is waarschijnlijk nieuw voor Groningen.

ORTHOPTERA – sprinkhanen en krekels
W.R.B. Heitmans

TETTIGONOIDEA (sabelsprinkhanen)
Tettigonia viridissima (grote groene sabelsprinkhaan): bor
TETRIGIDAE (doornsprinkhanen)
Tetrix subulata (zeggedoorntje): bor
Tetrix undulata (gewoon doorntje): bor
ACRIDIDAE (veldsprinkhanen)
Chorthippus brunneus (bruine sprinkhaan): bor (4 nimf)
Myrmeleotettix maculatus (knotssprietje): bor (2 nimf, 1m)

THYSANOPTERA – tripsen

G. Vierbergen; met bijdrage van B. Aukema.

AEOLOTHRIPIDAE

Aeolothrips albicintus: ago2 (1 LII)

THRIPIDAE

Aptinothrips rufus: ago2 (6 ♀, 2 ♀ LII), ago6 (7 ♀), lab (4 ♀, 1 LII ♀), twi (6 ♀, 1 LII ♀)
Aptinothrips styliifer: ago2 (5 ♀)
Baliothrips dispar: ago2 (2 ♀)
Chirothrips manicatus: ago2 (4 ♀, 13 ♂), ago6 (5 ♀), lab (1 ♀), twi (1 ♀)
Frankliniella intonsa: lab (1 ♂, 1 LII ♀), twi (1 ♀)
Frankliniella tenuicornis: ago2 (1 ♂)
Limothrips cerealium: lab (2 ♀)
Limothrips denticornis: twi (1 ♀)
Odontothrips biuncus: ago5 (13 ♀, 4 ♂, 3 LII ♂)
Thrips albopilosus: ago2 (4 ♀, 3 ♂)
Thrips fuscipennis: ago2 (6 ♀, 3 ♂), ago6 (1 ♀, 1 ♂), twi (1 ♀, 2 ♂)
Thrips major: ago2 (8 ♀, 1 ♂, 1 LII ♀), lab (12 ♀, 2 ♂), twi (26 ♀, 4 ♂, 1 LII ♀, 1 LI ♀)
Thrips minutissimus: ago2 (3 ♀, 3 LII ♀), twi (1 ♀)
Thrips sambuci: ago2 (1 ♀)
Thrips tabaci: ago5 (1 LII ♀), lab (8 ♀), twi (3 ♀)
Thrips trehernei: ago2 (1 ♀), lab (1 ♀, 1 ♂)
Thrips urticae: ago5 (1 ♀), twi (2 ♀, 1 ♂)
Thrips validus: ago2 (8 ♀, 9 ♂), ago5 (10 ♀, 2 ♂), lab (2 ♀)
Thrips vulgatissimus: lab (1 ♀), twi (11 ♀, 4 LII ♀, 2 LI ♀)
PHLAEOTHRIPIDAE
Haplothrips aculeatus: ago2 (1 LII), ago6 (1 ♀), twi (2 ♀)
Haplothrips distinguendus: lab (1 ♀)
Haplothrips leucanthemi-groep: ago6 (1 ♀), lab (3 ♀)
Haplothrips subtilissimus: twi (2 ♀, 2 LII)
Hoplothrips fungi: ago2 (3 ♀, 2 ♂, 18 LII)

Hoplothrips fungi (Zetterstedt) werd in een kleine kolonie gevonden op de vloeivelden, levend in een door een houtboorder aangetast takje van een dode boom van minder dan 1 cm doorsnede. De feloranje gekleurde larven verraadde de aanwezigheid van de tripsen.

HETEROPTERA – wantsen

B. Aukema, J.G.M. Cuppen & D.J. Hermes

Het overzicht omvat naast waarnemingen van de auteurs ook gegevens verzameld door P. Boer, Th. Heijerman, S.J. Tiemersma, G. Vierbergen, O. Vorst en C. Zwakhals. De nomenclatuur en volgorde zijn volgens 'The Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region' (B. Aukema & Chr. Rieger eds), waarvan inmiddels vier van de vijf delen zijn verschenen. Voor de nog ontbrekende families (het tweede deel van de Pentatomomorpha) wordt Aukema (1989) gevolgd. De met ^Gaangeduide soorten waren tot dusverre nog niet uit de provincie Groningen vermeld.

NEPIDAE

Nepa cinerea: ago2, ago3, bor1, rij2, wol
Ranatra linearis: bor2, rij2

CORIXIDAE

Micronecta minutissima: wol
Cymatia coleoptrata: bor1
Callicorixa praeusta: ago2, bor2, rij2, seb
Corixa punctata: ago2, rij2
Hesperocorixa linnaei: ago2, wol
Hesperocorixa sahlbergi: ago2, bor1, lie, wol
^G*Sigara nigrolineata*: seb. Uit zandwiningsplas. Algemeen op de zandgronden.
^G*Sigara limitata*: rij2. Een mannetje en een vrouwtje in een recent gegraven poel in een natuurontwikkelingsproject langs de Ruiten-Aa. Voornamelijk in vennen en hoogvenen. Op 11 mei 1992 verzamelde H. Vallenduuk deze wants in een ven te Sellingen.
Sigara semistriata: rij2, wol
Sigara striata: rij2, wol
Sigara falleni: rij2, wol
Sigara distincta: rij2
Sigara lateralis: rij2

NAUCORIDAE

Ilyocoris cimicoides: ago2, ago3, bor1, rij2, wol

NOTONECTIDAE

Notonecta sp.: ago2, ago3, rij2, wol

PLEIDAE

Plea minutissima: rij2, wol

MESOVELIIDAE

Mesovelis furcata: wol

HEBRIDAE

Hebrus pusillus: ago2, wol
Hebrus ruficeps: ago2, ago3, bor1, wol

HYDROMETRIDAE

Hydrometra gracilenta: ago2, bor1, wol
Hydrometra stagnorum: bor1, lie, wol

VELIIDAE

Microvelia reticulata: ago2, bor1, rij2, wol
^G*Velia caprai*: bor1. Algemeen, op stromend water.

GERRIDAE

Aquarius paludum: rij1

Gerris lacustris: ago3, bor2, bor1

Gerris odontogaster: bor2

SALDIDAE

Chartoscirta cincta: ago2, bor1, wol

Saldula orthochila: lab, lie, rij2

Saldula pallipes: rij2

Saldula saltatoria: ago2, lie

TINGIDAE

^G*Acalypta carinata*: lie. Niet algemeen, in mos.

^G*Acalypta parvula*: seb. Algemeen, in mos.

Tingis ampliata: bor2, bor1, seb

Tingis cardui: bor1, lie

MICROPHYSIDAE

Loricula elegantula: bor1, lie, seb

^G*Loricula pselaphiformis*: ago2, lie. Niet zeldzaam, op stammen van loofbomen.

^G*Myrmedobia exilis*: lie. Niet zeldzaam, in mos.

MIRIDAE

Bryocoris pteridis: ago2, ago3, lie

Dicyphus globulifer: seb

^G*Deraeocoris olivaceus*: met%. Een vrouwtje van de melanistische vorm in de ma-laiseval.

Capsus ater: bor1, rij2

^G*Closterotomus fulvomaculatus*: ago2. Niet zeldzaam op bomen en struiken, vaak op *Rhamnus frangula*.

Closterotomus norwegicus: lab

^G*Dichroscytus rufipennis*: seb. Niet zeldzaam, op *Pinus sylvestris*.

Liocoris tripustulatus: bor1

Lygocoris pabulinus: ago2, lab, lie, seb

Lygocoris rugicollis: seb

Lygocoris contaminatus: ago2, seb

Lygus gemellatus gemellatus: lab

Lygus maritimus: lab

Lygus pratensis: lab

Lygus rugulipennis: lab

Rhabdomiris striatellus: ago2, ago3, bor1, twi

^G*Acetropis carinata*: seb. Niet zeldzaam, op grassen.

Acetropis gimmerthalii gimmerthalii: seb

Leptopterna dolabrata: lab, bor1, seb, wol

Leptopterna ferrugata: bor2, lab, seb

Megaloceroea recticornis: ago2, lab, lie, seb

Notostira elongata: bor1, lie, seb

Pithanus maerkelii: bor2, lie, rij2, seb

Stenodema calcarata: bor1, lab, seb, wol

Stenodema holsata: lie

Stenodema laevigata: ago2, bor1, lab, lie, seb

Teratocoris antennatus: lie, wol

Trigonotylus caelestialium: bor2, lab, rij2

^G*Orthocephalus coriaceus*: lab, seb. Algemeen, in kruidenrijke vegetaties. In 1998 door K.J. Huisman in Sellingen verzameld.

Orthocephalus saltator: lie

^G*Strongylocoris luridus*: lab. Zeldzaam, aan de voet van *Jasione montana*.

Blepharidopterus angulatus: ago2

Cylloceria hystrix: ago2, twi, bor2, lie

Dryophilocoris flavoquadrimaculatus: bor1

^G *Heterocordylus tibialis*: lab. Algemeen, op *Sarothamnus scoparius*.
^G *Orthotylus tenellus*: ago2, bor1, lie. Niet zeldzaam, op *Quercus*.
^G *Amblytulus nasutus*: ago2, lab. Algemeen, op grassen.
Chlamydatius saltitans: lab, lie, rij2
Chlamydatius pulicarius: lab, seb
^G *Chlamydatius pullus*: lab, bor2, rij2. Algemeen, op de bodem op grazige plaatsen. In 1996 al door K. Alders in Hoogezand verzameld.
^G *Conostethus roseus*: rij2. Zeldzaam, op open, spaarzaam begroeide zandbodem op *Corynephorus canescens* en *Aira caryophylla*.
^G *Europiella artemisiae*: lab, lie. Algemeen, op *Artemisia vulgaris*. In 1996 al door K. Alders in Glimmen en Scheemda verzameld.
^G *Harpocera thoracica*: ago1. Algemeen, op *Quercus*. Op 12 mei 2000 al door B. Aukema in de Wilp verzameld.
Oncotylus punctipes: lab
^G *Phoenicocoris obscurellus*: bor2. Algemeen, op *Pinus sylvestris*.
^G *Phylus melanocephalus*: ago2, bor1, lie, seb. Niet zeldzaam, op *Quercus*.
^G *Plagiognathus chrysanthemi*: lab. Algemeen, in kruidenrijke vegetaties. In 1996 al door K. Alders in Hoogezand en Winschoten verzameld.
^G *Plesiodema pinetella*: bor2. Algemeen, op *Pinus sylvestris*
Psallus perrisi: ago2, bor2
Psallus variabilis: ago2
Psallus wagneri: ago2, seb
^G *Psallus albicinctus*: lab, lie. Zeldzaam, op *Quercus*.
^G *Psallus confusus*: ago1, ago2, bor2. Algemeen, op *Quercus*.
Psallus lepidus: bor1
Psallus varians varians: ago1, ago2, bor2, bor1, lie, seb
NABIDAE
Himacerus mirmicoides: ago2, bor2
Himacerus apterus: ago1, ago2, lie
Nabis flavomarginatus: seb
Nabis ericetorum: bor2
^G *Nabis pseudoferus pseudoferus*: lab, seb. Minder algemene roofwants van kruidenrijke vegetaties. Eerder in de jaren 1995-1997 in de provincie verzameld door K. Alders te Delfzijl, Glimmen, Onnen en Winschoten.
ANTHOCORIDAE
Anthocoris nemoralis: ago2
Anthocoris nemorum: ago1, ago2, bor1
^G *Temnostethus pusillus*: bor1, seb. Algemeen, op stammen van loofbomen.
^G *Xylocoris cursitans*: bor1. Niet zeldzaam, onder schors van dode loof- en naaldbomen
REDUVIIDAE
^G *Empicoris culiciformis*: ago1. Zeldzaam, op stammen van bomen.
ARADIDAE
^G *Aradus depressus depressus*: bor2. Niet zeldzaam, leeft van mycelia van padde-

stoelen, vaak onder schors, hoofdzakelijk van loofbomen. Eerder door T. Heijerman te Marum gevonden op 29 april 2001.
LYGAEIDAE
^G *Nysius ericae ericae*: lab. Algemeen in zandige biotopen, bodemdier. Eerder in de provincie verzameld door K. Alders in Onnen en Winschoten in 1996 en door T. Heijerman te Harenermolen in 1999.
Nysius senecionis senecionis: lab
Nysius thymi thymi: lab, rij2
Kleidocerys resedae: bor2, lie
Cymus clavicularis: lab, lie, seb
Cymus melanocephalus: lie, seb
Ischnodemus sabuleti: ago2, bor1, lab, seb, wol
Drymus ryelii: ago2, bor2, lie
^G *Eremocoris plebejus*: bor2
^G *Gastroles grossipes grossipes*: bor2. Algemeen, leeft van zaden in dennen-appels. Eerder te Harenermolen (1998 en 1999, T. Heijerman), Marum (2001, T. Heijerman) en Sellingeren (1996, K.J. Huisman) gevangen.
Scolopostethus affinis: lie, seb
Scolopostethus thomsoni: ago1, ago2, ago3, bor2, bor1, lie
Aphanus rolandri: ago2
Trapezonotus arenarius arenarius: lab
^G *Plinthisus brevipennis*: bor1. Bodemdier, algemeen in strooisel en tussen mos.
Peritrechus geniculatus: seb
BERYTIDAE
^G *Berytinus minor minor*: lab. Niet zeldzaam, op de bodem aan de voet van grassen. Eerder in de provincie verzameld door K. Alders te Winschoten (1996) en door T. Heijerman te Beerta (1998) en Harenermolen (1999).
^G *Berytinus signoreti*: lab
COREIDAE
Coreus marginatus: bor1, ago2, lab, lie, seb
^G *Coriomeris denticulatus*: rij2. Niet algemeen, bodemdier, doorgaans onder *Trifolium* en verwante vlinderbloemigen.
ALYDIDAE
^G *Alydus calcaratus*: lab. Enkele larven met de zuigval gevangen. Bodemdier, leeft van zaden en mogelijk geassocieerd met mieren. In 1996 al door K. Alders in Glimmen, Hoogezand en Onnen op spoordijken/stationsementen verzameld.
RHOPALIDAE
^G *Myrmus miriformis*: bor2, lab, seb. Algemeen, op grassen.
PENTATOMIDAE
^G *Aelia acuminata*: lab, seb. Algemeen, op grassen. In 1996 al in de provincie verzameld door K. Alders in de Appelbergen.
^G *Aelia klugi*: bor2, seb. Niet zeldzaam op grassen in schrale, zandige biotopen.

^G *Neottiglossa pusilla*: seb. Algemeen, op grassen in droge biotopen.
^G *Palomena prasina*: ago2. Algemeen en polyfaag, echter vaak op *Urtica dioica* en *Rubus*. Eerder door K. Alders te Delfzijl (1995 en 1997), Glimmen (1996) en Uithuizen (1996) gevangen.
Dolycoris baccarum: bor2
^G *Eurydema oleraceum*: bor2, bor1. Algemeen, op verschillende cruciferen. Eerder door K. Alders te Appelbergen (1997) en Sellingeren (1996) gevangen.
Pentatoma rufipes: bor2
Picromerus bidens: bor1
Arma custos: bor1
ACANTHOSOMATIDAE
Elasmucha fieberi: seb

De wantsenfauna van Groningen is sterk onderbemonsterd: Aukema (1989) vermeldt slechts 144 soorten uit deze provincie. De zomerbijeenkomst van 1998 te Pieterburen leverde 109 soorten op, waarvan 43 nieuw voor Groningen (Aukema *et al.* 1999). De bijeenkomst in Ter Apel resulteerde in niet minder dan 137 soorten, waarvan er 45 nog niet eerder uit de provincie werden vermeld. Het aantal gepubliceerde vondsten bedraagt nu dus 232, maar vooral door de activiteiten van Kees Alders en Theodoor Heijerman komen daar nog ongepubliceerde waarnemingen van 26 soorten bij, zodat er op dit moment gevens zijn over het voorkomen van 258 soorten in de provincie Groningen. Ter vergelijking: uit Nederland zijn 609 soorten bekend, uit Friesland 392 en uit Drenthe 354.

De omgeving van Ter Apel kent een grote diversiteit aan biotopen en is daardoor relatief rijk aan soorten wantsen. Tussen 1989 en 2000 werden tijdens de zomerbijeenkomsten gemiddeld 98 soorten gevangen en alleen tijdens het weekeinde te Hunsel werden meer soorten waargenomen dan in Ter Apel (152; Aukema *et al.* 2000).

De meest opmerkelijke soorten zijn *Aquarius paludum*, een schaatsenrijder die zijn areaal in Nederland recent aanzienlijk uitbreidde, *Conostethus roseus*, *Strongylocoris luridus* en *Coriomeris denticulatus*, die afgezien van de Waddeneilanden nog nooit zo noordelijk werden aangetroffen, en *Alydus calcaratus*, die tot voor kort nog niet in Noord-Nederland was waargenomen.

HOMOPTERA – bladluizen
J.D. Prinsen

CALLAPHIDIDAE
Drepanosiphum platanoidis: met

Figuur 2. Heideven met brede pitrusgordel in de omgeving van Ter Borg: vindplaats van de kort-schildkever *Stenus kiesenwetteri*.

Heatland pond with *Juncus effusus* vegetation near Ter Borg, Groningen, where the beetle *Stenus kiesenwetteri* was captured.

LACHNIDAE

Sto3maphis quercus: lab

MACROLEPIDOPTERA – grote vlinders

S.G. Sinnema, J.W. Sinnema-Bloemen, R. Vis & D.O. Visser; met bijdrage van J.H. Kuchlein.

HEPIALIDAE

Phymatopus hecta: ago1 <

PSYCHIDAE

Taleporia tubulosa: bor2, bor4

Psyche casta: bor2, bor4

COSSIDAE

Cossus cossus: bor4 <

LASIOCAMPIDAE

Malacosoma neustria: bor4

SPHINGIDAE

Smerinthus ocellata: bor1

Hyloicus pinastri: bor1, bor4 <

Deilephila elpenor: bor1, bor4 <

Deilephila porcellus: bor4 <

HESPERIIDAE

Ochlodes venata: bor4

LYCAENIDAE

Lycaena tityrus: bor4

Callophrys rubi: bor2

NYMPHALIDAE

Vanessa atalanta: bou

Coenonympha pamphilus: bor2, bor4

Maniola jurtina: bor2, bor4, bou

DREPANIDAE

Tetheella fluctuosa: bor4 <

Drepana curvatula: bor4 <

Drepana falcatoria: bor4 <

GEOMETRIDAE

Lomaspilis marginata: ago1 <

Ligdia adustata: ago1 <

Macaria notata: bor1

Macaria alternata: bor4 <

Macaria liturata: bor4 <

Cepphis advenaria: bor4 <

Opisthograptis luteolata: ago1 <, bor4 <

Odontopera bidentata: bor4 <

Biston betularia: ago1 <

Alcis repandata: bor1 <

Hypomecis roboraria: bor4 <

Hypomecis punctinalis: ago1 <, bor4 <

Parectropis similaria: ago1 <, bor2,

bor4 <

Ematurga atomaria: bor2, bor4, bor4 <

Cabera pusaria: ago1 <, bor1, bor1 <,

bor4 <

Cabera exanthemata: ago1 <, bor4 <

Lomographa bimaculata: ago1 <, bor1 <,

bor4 <

Lomographa temerata: ago1 <, bor4 <

Campaea margaritata: ago1 <, bor4 <

Perconia strigillaria: bor2, bor4, bor4 <

Timandra griseata brykaria: ago1 <

Xanthorhoe designata: bor1, bor4 <

Xanthorhoe spadicearia: ago1 <, bor4 <

Xanthorhoe montanata: ago1 <, bor2,

bor4 <, bor5

Epirrhoe alternata: ago1 <, bor4

Camptogramma bilineata: bor2, bor4

Ecliptopera silaceata: bor4 <

Chloroclysta truncata: bor1 <, bor4 <

Thera obeliscata: bor1, bor4 <

Electrophaes corylata: ago1 <, bor4 <

Colostygia pectinataria: bor2, bor4 <

Hydriomena impluviata: ago1 <, bor1,

bor4 <

Euphyia unangulata: ago1 <

Perizoma alchemillata: bor4 <

Eupithecia intricata: ago1 <

Eupithecia subfuscata: ago1 <, bor4 <

Rhinoprora rectangulata: ago1 <

NOTODONTIDAE

Furcula bicuspis: bor4 <

Notodonta dromedarius: ago1 <

Drymonia dodonaea: ago1 <, bor4 <

Pheosia gnoma: bor4 <

Pterostoma palpina: ago1 <

Peridea anceps: bor1 <

Stauropus fagi: ago1 <, bor4 <

NOCTUIDAE

Moma alpium: bor1, bor4 <

Herminia grisealis: ago1 <, bor1

Zanclognatha tarsipennalis: bor4 <

Euclidia glyphica: bor4

Hypena proboscidalis: ago1 <, bor1 <, bor4 <

Rivula sericealis: ago1 <, bor1, bor2, bor4 <

Diachrysia chrysitis: ago1 <, bor4 <

Autographa gamma: bor2

Protodeltote pygarga: ago1 <, bor2, bor4 <

Deltote deceptor: bor1, bor2, bor4, bor4 <, bor5

Deltote bankiana: ago1 <, bor5

Charanyca trigrammica: ago1 <, bor4 <

Dypterygia scabriuscula: bor4 <

Rusina ferruginea: ago1 <, bor1 <, bor4 <

Trachea atriplicis: bor4 <

Phlogophora meticulosa: ago1 <, bor4 <

Eupsilia transversa: bor2

Apamea crenata: ago1 <, bor4 <

Apamea remissa: ago1 <

Apamea sordens: ago1 <

Oligia strigilis: ago1 <

Oligia latruncula: ago1 <, bor4 <

Oligia fasciuncula: ago1 <, bor4 <

Discestra trifolii: bor4 <

Lacanobia thalassina: bor4 <

Mythimna comma: ago1 <, bor4 <

Orthosia cruda: bor2

Orthosia cerasi: bor2

Pachetra sagittigera: bor4 <

Axylia putris: ago1 <, bor4 <

Ochropleura plecta: ago1 <, bor4 <

Diarsia mendica: ago1 <

Diarsia rubi: ago1 <

Noctua pronuba: ago1 <, bor1, bor4 <

Lycophotia porphyrea: bor4 <

Xestia c-nigrum: ago1 <, bor4 <

Xestia triangulum: ago1 <

Anaplectoides prasina: bor4 <

Agrotis puta: ago1 <

Agrotis exclamationis: ago1 <, bor1 <, bor4 <

Panthea coenobita: bor4 <

LYMANTRIIDAE

Calliteara pudibunda: ago1 <, bor4 <

Orgyia antiqua: bor2

Euproctis similis: bor2, bor4

NOLIDAE

Nola confusalis: bor4 <

Pseudoips prasinana: ago1 <, bor4 <

ARCTIIDAE

Atolmis rubricollis: ago1 <, bor1, bor1 <, bor2, bor4 <, bor5

Eilema sororcula: ago1 <, bor1, bor1 <, bor4 <

Spilosoma lutea: ago1 <, bor1, bor4 <

Spilosoma lubricipeda: ago1 <, bor1, bor4 <

MICROLEPIDOPTERA – kleine vlinders

J. H. Kuchlein, C. M. Kuchlein-Nijsten, J.W. Sinnema-Bloemen, F. de Wilde & J. B. Wol-schrijn; met een bijdrage van W.N. Ellis.

De gegevens hebben betrekking op adulten, tenzij anders wordt vermeld. De getallen achter de vindplaatscodes geven de waargenomen aantallen weer.

De volgorde van de soorten en de nomenclatuur zijn volgens de naamlijst van Kuchlein & De Vos (1999). Behalve door de auteurs is materiaal voor deze bijdrage verzameld door mevrouw N. Wolschrijn-Groeneveld en de heren R. Vis en C.J. Zwakhals. Gegevens uit de provincie Drenthe zijn niet in dit overzicht opgenomen.

MICROPTERIGIDAE

Micropterix aruncella: bor1 (41), bor2 (10), bor4 (50)

ERIOCRANIIDAE

Eriocrania subpurpurella: bor3, bor5. Op *Quercus robur*.

^G *Eriocrania sparmannella*: bor2 (op *Betula pubescens*), wol (3 mijnen op *B. pendula*)

Eriocrania semipurpurella: bor2. Op *Betula pubescens*.

OPOSTEGIDAE

Opostega salaciella: bor4 (2)

^G *Pseudopostega crepusculella*: bor3 (1)

NEPTICULIDAE

Stigmella lapponica: bor2 (1 mijn op *Betula pendula*), bor3 (19 mijnen op *Betula pendula*)

Stigmella confusella: bor2 (1 mijn op *Betula*)

Stigmella floslactella: bor1 (1 mijn op *Corylus avellana*)

Stigmella plagicolella: bor1 (1 mijn op *Prunus spinosa*)

Stigmella lemniscella: bor2 (1 mijn op *Ulmus*)

Stigmella ruficapitella: bor1 (4 mijnen op *Quercus robur*)

Stigmella samiatella: bor1 (2 mijnen op *Quercus robur*)

Stigmella roborella: bor1 (1 mijn op *Quercus robur*)

Ectoedemia albifasciella: bor1 (4 mijnen op *Quercus robur*)

ADELIDAE

Nemophora degeerella: bor1 (6), ago1 < (1), bor5 (1), bor3 (5), bor4 (10), bor2 (13)

^G *Adela croesella*: bor4 (1)

PRODOXIDAE

^G *Lampronia luzella*: met% (1)

TISCHERIIDAE

Tischeria ekebladella: bor3 (4), bor4 (4), bor2 (6)

GRACILLARIIDAE

Caloptilia alchimiella: bor1 (5), bor4 < (1)

Acrocercops brongniardella: bor2. Op *Quercus robur*

Parornix scoticella: bor1 (1 mijn op *Sorbus aucuparia*)

Parornix betulae: bor1 < (1), bor3 (1 mijn op *Betula pendula*)

Parornix devoniella: bor1 (2 mijnen op *Corylus avellana*)

Phyllonorycter harrisella: bor2 (1), bor4 (2)

Phyllonorycter quercifoliella: bor5. Op *Quercus robur*

Phyllonorycter sorbi: bor2 (6)

Phyllonorycter salictella: wol. Op *Salix alba*.

Phyllonorycter esperella: bor1 (1 mijn op *Carpinus betulus*)

Phyllonorycter rajella: wol. Op *Alnus glutinosa*

Phyllonorycter stettinensis: wol. Op *Alnus glutinosa*

Phyllonorycter froelichiella: wol. Op *Alnus glutinosa*

Phyllonorycter kleemannella: ago1 < (1), bor3 (2)

YPONOMEUTIDAE

Yponomeuta evonymella: ago1 < (100)

Yponomeuta padella: bou (100)

^G *Ocnorostoma piniariella*: bor2 (1)

Argyresthia brockeella: bor2 (1)

Argyresthia retinella: bor1 (3), ago1 < (1), bor3 (2), bor4 (3), bor4 < (1), bor2 (5)

^G *Argyresthia fundella*: bor4 (3)

Argyresthia conjugella: bor1 < (4), ago1 < (2), bor3 (9), bor4 (5), bor2 (13)

PLUTELLIDAE

Plutella xylostella: bor4 (1)

GLYPHIPTERIGIDAE

Glyphipterix thrasonella: bor3 (94)

Glyphipterix simplicella: bor4 (2)

OECOPHORIDAE

Agonopterix heracliana: bor2 (2)

Agonopterix arenella: ago1 < (1)

Hofmannophila pseudospretella: bor1 < (1)

ELACHISTIDAE

^G *Perittia obscurepunctella*: bor2 (6 mijnen op *Lonicera*), bor5

Elachista maculicerusella: ago1 < (1), bor3 (2)

^G *Elachista serricornis*: bor3 (1) (zie commentaar)

COLEOPHORIDAE

Coleophora gryphipennella: bor1 (1 mijn op *Rosa*)

Coleophora flavipennella: bor1 (1 zak op *Quercus robur*)

Coleophora limosipennella: bor1 (1 zak op *Ulmus*)

Coleophora serratella: bor2 (1 zak)

Coleophora spinella: bor2 (1 zak)

Coleophora lusciniapennella: bor3. Op *Salix aurita*.

^G *Coleophora juncicolella*: bor2 (1)

^G *Coleophora mayrella*: bor4 (1), bor4 < (1)

Coleophora albidella: bor3. Op *Salix aurita*.

Coleophora betulella: bor2 (2 zakken op *Betula*)

^G *Coleophora pyrrhulipennella*: bor2 (1)

Coleophora laricella: bor1 < (5), bor3 (1)

Coleophora glaucinella: bor1 < (1), bor3 (1), bor4 (1)

Coleophora alticolella: bor1 (32)

GELECHIIDAE

Monochroa tenebrella: bor1 < (3), bouR (1)

^G *Monochroa lucidella*: bor3 (1)

Bryotropha terrella: RSA (5)

^G *Teleiodes luculella*: bor1 < (1), ago1 <

(1), bor4 < (1)

^G *Teleiodes paripunctella*: bor1 < (1)

^G *Pseudotelphusa scalella*: bor1 < (10), ago1 < (2), bor4 < (1)

TORTRICIDAE

Cochylis dubitana: ago1 < (1)

Spatalistis bifasciana: bor4 (1)

Tortrix viridana: bor1 (1), bor1 < (1), ago1 < (1), bor3 (1), bor4 (1), bor2 (3)

Capua vulgana: bor2 (1)

Archips xylosteana: bor2 (1)

Pandemis cerasana: ago1 < (2)

Clepsis spectrana: ago1 < (1)

Bactra lancealana: bor1 < (1), bor4 (1)

Hedya nubiferana: bor1 < (1), bor4 (1)

Orthotaenia undulana: bor2 (1)

Pseudohermenias abietana: ago1 < (1)

Argyroploce lacunana: bor1 < (3), ago1 < (1), met% (1), bor2 (1)

Olethreutes arcuella: bor5 (1), bor2 (1)

^G *Lobesia reliquana*: bor4 (1)

^G *Ancylis mitterbacheriana*: bor2 (1)

Epiblema uddmanniana: bor1 < (1)

Epiblema rosaecolana: bor1 (1), bor1 < (4)

Eucosma cana: ago1 < (1)

^G *Pammene albuginana*: ago1 < (1)

Dichrorampha plumbana: bor4 (1)

CHOREUTIDAE

Anthophila fabriciana: bor3 (2), bor4 (5), bor2 (10)

Prochoreutis myllerana: bor4 (1)

PYRALIDAE

Aphomia sociella: ago1 < (1)

Dioryctria simpliciana: bor4 < (1)

Scoparia ambigualis: bor1 < (15), ago1 < (4), met% (1), bor4 (5), bor4 < (2), bor2 (13)

Dipleurina lacustrata: bou (1)

Chrysoteuchia culmella: bor4 (21), bor4 < (5), bor2 (10)

Crambus pascuella: bor4 (40)

Crambus pratella: bor4 (10), bor4 < (1), bor2 (37)

Crambus lathoniellus: bou (50), bor4 (10), bor4 < (1)

Donacula mucronella: bor4 < (1)

Elophila nymphaeata: bor1 < (1), ago1 < (1), bor3 (25), bor4 (2), bor4 < (1)

Cataclysta lemnata: bor4 < (2)

Evergestis pallidata: ago1 < (1)

Ostrinia nubilalis: ago1 < (1)

Eurrhpara hortulata: bor1 < (2), ago1 < (2)

Tijdens de zomerbijeenkomst van 2001 zijn goede resultaten behaald met de micro's. Het weer was weliswaar wisselvallig maar heeft onze verzamelactiviteiten overdag noch 's nachts nauwelijks gehinderd. In totaal zijn 105 soorten kleine vlinders waargenomen en dat is een aantal dat op de zomerbijeenkomsten sinds jaren niet meer is bereikt.

Uit de provincie Groningen was tot twintig jaar geleden op het gebied van de micro's faunistisch vrijwel niets be-

kend. Rond 1860 werd door De Gavere op de grotere micro's gelet, maar daarna is het misgegaan. Er waren geen Groningers meer die zich met de kleine vlinders bezig hielden en verzamelaars van buiten de provincie Groningen meden dit stuk Nederland.

Sedert 1980 is daarin echter verandering opgetreden: er is een Groningse vlinderwerkgroep in het leven geroepen en ook door verzamelaars van buiten de provincie werd Groningen op micro's doorzocht. We mogen dan ook wel zeggen dat de provincie Groningen wat de micro's betreft nu redelijk goed bekend is. Daartoe hebben twee evenementen van onze vereniging zeker mede bijgedragen, namelijk een meerdaagse excursie van de sectie Snellen in 1996 naar de omgeving van Sellingen, die een lijst van maar liefst 159 soorten opleverde (Kuchlein 1998), en de zomerbijeenkomst van 1998 te Pieterburen (Noordwest-Groningen), waar we niet verder dan 38 soorten micro's kwamen (Kuchlein 1999).

De gevonden soorten zijn afkomstig uit de bossen en in mindere mate van de heide en natte veenterreinen. Daarbij is een relatief groot aantal soorten dat niet eerder in de provincie Groningen was gevonden, namelijk achttien. Deze nieuwe soorten zijn: *Eriocrania sparmannella*, *Opostega crepusculella*, *Lampronia luzella*, *Adela croesella*, *Ocnerostoma piniariella*, *Argyresthia fundella*, *Perittia obscurepunctella*, *Elachista serricornis* (onder voorbehoud), *Coleophora juncicolella*, *Coleophora mayrella*, *Coleophora pyrrhulipennella*, *Teleiodes paripunctella*, *Pseudotelphusa scalella*, *Teleiodes luculella*, *Monochroa lucidella*, *Lobesia reliquana*, *Ancylis mitterbacheriana* en *Pammene albuginana*.

Hoe is dit grote aantal aanwinsten voor de Groningse lijst te rijmen met de mededeling van zoëven dat de provincie Groningen kan worden aangemerkt als redelijk goed bekend wat de micro's betreft? Voor een deel zullen deze soorten inderdaad standvlinders zijn waarop we in de provincie Groningen niet eerder de hand hebben weten te leggen. Van een groot gedeelte van deze soorten schuift door onze vondsten de arealgrens een stukje naar het noorden of noordoosten op (en dit opschuiven zou best een realiteit kunnen zijn). Tenslotte zijn er soorten die blijken onze vondsten een flinke sprong voorwaarts hebben gemaakt. Wij noemen van deze laatste categorie vier

soorten: *Lampronia luzella*, die niet bekend was uit Groningen, Drenthe en een groot deel van Friesland, *Argyresthia fundella*, die binnen een tiental jaren achtereenvolgens in Gelderland, Overijssel, Drenthe en dus nu in de provincie Groningen is gevonden, alsmede *Coleophora mayrella* en *Pammene albuginana*, waarvan de dichtstbijzijnde vindplaatsen in Twente en Oost-Friesland liggen. In deze gevallen is kolonisatie waarschijnlijk. Bij twee soorten, die het vermelden allessins waard zijn, zijn we wat voorzigtiger. Dat is in de eerste plaats *Ocnerostoma piniariella*, die nu voor het eerst benoorden de lijn Den Helder-Almelo is gevonden; we moeten maar eens afwachten hoe zich dit verder ontwikkelt. De andere soort is *Elachista serricornis*, die voorheen uit Nederland alleen bekend was van Vlodrop-Station in de provincie Limburg. De determinatie van deze soort is vrijwel zeker maar dient nog te worden bevestigd door een genitaalpreparaat.

DIPTERA – vliegen en muggen

L. Blommers, W.N. Ellis, J. Huijbregts; met bijdrage van J.A.H. Smits.

TIPULIDAE (langpootmuggen)

Nephrotoma crocata: ago1

CECIDOMYIIDAE (galmuggen)

Dasineura urticae: wol. Op *Urtica dioica*
Macrodiplosis dryobia: bor3, bor5. Op *Quercus robur*

Massalongia rubra: bor2. Op *Betula pubescens*

STRATIOMYIDAE (wapenvliegen)

Chloromyia formosa: ago2, ago6

Microchrysa polita: met%

Odontomyia ornata: ago4, ago6

ASILIDAE (roofvliegen)

Dioctria atricapilla: ago2, ago6

Dioctria hyalipennis: ago2, ago3, bor2, met

Dioctria oelandica: ago2, ago6, bor2

Dysmachus trigonus: bor2

Laphria flava: bor2

Neoitamus cyanurus: ago3, bor2

Cerdistus geniculatus: ago2

PHORIDAE

PHORIDAE spp.: ago4 (op dode vos)

CONOPIDAE

Sicus ferrugineus: ago3

TEPHRITIDAE

Urophora cuspidata: bor5. Op *Centaurea jacea*.

SYRPHIDAE (zweefvliegen)

Anasimyia contracta: ago6

Anasimyia interpuncta: ago1, ago2

Anasimyia lineata: ago4

Brachypalpoides lentus: ago6

Brachypalpus laphriformis: ago4

Cheilosia albitarsis: ago1, ago2, ago3,

ago4, ago6, met%

Cheilosia bergenstammi: ago6

Cheilosia illustrata: ago2

Cheilosia variabilis: ago2, ago6

Chrysotoxum cautum: ago3, ago6

Criorhina berberina var. *oxycanthae*: ago6

Epistrophe nitidicollis: ago1

Episyrphus balteatus: ago1, ago2, ago3, ago4, ago6, met%

Eristalinus sepulchralis: ago2, ago3, ago4, ago6

Eristalis anthophorina: ago6

Eristalis arbustorum: ago2, ago3, ago4, ago6

Eristalis horticola: ago2, ago4, ago6

Eristalis intricaria: ago1, ago4, ago6

Eristalis nemorum: ago2, ago3, ago4, ago6

Eristalis pertinax: ago1, ago2, ago3, ago4, ago6

Eristalis pratorum: ago1, ago2

Eristalis tenax: ago4, ago6

Eumerus strigatus: ago4

Eupeodes corollae: ago2, ago3, ago6

Helophilus pendulus: ago1, ago2, ago3, ago4, ago6, met%

Helophilus trivittatus: ago1, ago2, ago4, ago6

Leucozona lucorum: ago2, ago6

Melangyna umbellatarum: ago4

Melanogaster hirtella: ago1, ago2, ago6

Melanostoma mellinum: ago2, ago6, met%

Melanostoma scalare: ago4

Meliscaeva cinctella: ago1

Merodon equestris var. *flavescens*: ago1

Merodon equestris var. *narcissi*: ago1

Merodon equestris var. *nobilis*: ago1, ago6

Merodon equestris var. *validus*: ago2, ago4

Myathropa florea: ago1, ago2, ago3, ago4, ago6

Parasyrphus vittiger: ago4

Parhelophilus versicolor: ago4, ago6

Pipiza noctiluca: met%

Platycheirus albimanus: ago2

Platycheirus fulviventris: ago2

Platycheirus scutatus: ago1

Rhingia campestris: ago2

Scaeva pyrastris: ago4

Scaeva selenitica: ago3

Sericomyia silentis: ago2, ago6

Sphaerophoria scripta: ago2, ago6

Syrpita pipiens: ago1, ago2, ago3, ago4, ago6

Syrphus ribesii: ago2, ago4, ago6

Syrphus vitripennis: ago4, ago6

Temnostoma vespiforme: ago6

Tropidia scita: ago1, ago2, ago3, ago6

Volucella bombylans var. *typicus*: ago6, met%

Volucella bombylans var. *plumata*: ago2, ago6, met%

Volucella pellucens: ago1, ago2, ago6, met%

Xylota segnis: ago1, ago2, ago6, met%

DRYOMYZIDAE

Dryomyza analis: bor3

AGROMYZIDAE (mineervliegen)

Agromyza alnibetulae: bor3. Op *Betula pubescens*

Agromyza alnivora: wol. Op *Alnus glutinosa*

Agromyza nana: bor3. Op *Trifolium pratense* & *T. repens*

Liriomyza artemisicola: wol. Op *Artemisia vulgaris*.

Liriomyza congesta: bor2. Op *Trifolium pratense*.

Paraphytomyza hendeliana: ago1, bor2, bor3, bor5. Op *Lonicera periclymenum*

Phytomyza chaerophylli: bor3, wol. Op *Anthriscus sylvestris*

Phytomyza ilicis: ago1. Op *Ilex aquifolium*.

Phytomyza lonicerae: ago1, bor5. Op *Lonicera periclymenum*

Phytomyza milii: bor3. Op *Holcus mollis*.

Phytomyza nigra: bor3. Op *Holcus mollis*.

Phytomyza periclymeni: bor5. Op *Lonicera periclymenum*

Phytomyza plantaginis: wol. Op *Plantago lanceolata*. Een zeldzame soort!

Phytomyza ranunculi: bor2, bor3. Op *Ranunculus repens*

HELEOMYZIDAE

HELEOMYZIDAE sp.: ago4 (dode vos)

SCATHOPHAGIDAE (mestvliegen)

Chylizosoma medium: bor3. Op *Polygonatum multiflorum*.

Scathophaga furcata: ago4mo, bor3mo

Scathophaga lutaria: ago4mo, met%

Scathophaga stercoraria: ago4mo, bor3mo

ANTHOMYIIDAE

Pegomya nigritarsis: ago1, bor3, bor5, wol. Op *Rumex acetosa* & *R. obtusifolius*

FANNIIDAE

Fannia manicata: ago4 (dode vos)

Fannia similis: ago4 (dode vos)

MUSCIDAE (echte vliegen)

Hydrotaea aenescens: ago4 (dode vos)

Hydrotaea armipes: ago4 (dode vos)

Hydrotaea dentipes: ago4 (dode vos)

Polietes domitor: met%

Polietes lardaria: ago4mo, bor3, met%

Polietes meridionalis: ago4mo

Muscina levida: bor3vo, ago4vo

Muscina prolapsa: bor3vo

Phaonia sp.: bor3

CALLIPHORIDAE (vleesvliegen)

Bellardia sp.: met%

Calliphora vicina: bor3vb

Calliphora vomitoria: bor3, bor3vo, bor3vb

Cynomya mortuorum: ago4vo, met%

Lucilia ampullacea: bor3, bor3vb, met%

Lucilia bufonivora: bor3, bor3vo

Lucilia caesar: ago1, ago4vo, bor3, bor3vo

Lucilia illustris: ago4vo, bor3vo

Lucilia sericata: ago4mo, ago4vo

Pollenia rudis: bor3mo, bor3vo, met%

SARCOPHAGIDAE (dambordvliegen)

Metopia sp.: met%

Brachicoma devia: met%

Helicophagella melanura: ago4mo, ago4vo

Helicophagella agnata: met%

Parasarcophaga caerulea: bor3vo

Ravinia pernix: ago4mo, ago4vo

Sarcophaga carnaria: ago4vo, met%

Sarcophaga lehmanni: ago4vo

Sarcophaga subvicina: met%

Sarcophaga schulzi: bor3vo

TACHINIDAE (sluipvliegen)

Bessa selecta: met%

Wat betreft de zweefvliegen vormt de omgeving van Ter Apel een zogenaamde witte vlek in het verspreidingsonderzoek van de Nederlandse zweefvliegen (Reemer & Smit 2001). Voorheen waren slechts twee soorten zweefvliegen bekend van Ter Apel (gegevens uit Databank Nederlandse Zweefvliegen); daar zijn nu 51 soorten aan toegevoegd. De weersomstandigheden waren niet optimaal voor zweefvliegen, maar tussen de regen- en onweersbuien door waren enkele zeer goede vangomstandigheden. Helaas is rond het tijdstip van de zomervergadering de voorjaarspiek van zweefvliegen net voorbij waardoor een aantal kenmerkende voorjaarssoorten zijn gemist. Zweefvliegen zijn frequente en opportunistische bloembezoekers en rond Ter Apel zijn de meeste individuen gevangen op zevenblad en kruipende boterbloem.

Opmerkelijk was de aanwezigheid van een aantal niet-algemene soorten zweefvliegen waarvan de larven in hout leven, te weten *Brachypalpus lentus*, *Brachypalpus laphriformis*, *Criorrhina berberina* var. *oxycanthae* en *Temnostoma vespiforme*. De fraaie fopwesp *Temnostoma vespiforme* neemt in Nederland in het laatste decennium in aantal en verspreiding toe en lijkt te profiteren van het landelijke natuurbeleid om dode bomen te laten liggen (NJN, 1998). Ter Apel is thans de meest noordelijke vindplaats van deze soort in Nederland (pers. comm. John Smit - Databank Nederlandse Zweefvliegen). Een andere soort met een landelijk positieve trend die bij Ter Apel is gevangen is *Cheilosia illustrata*. Minder dan tien jaar geleden kwam deze soort vrijwel alleen in Zuid-limburg voor maar nu lijkt hij vrijwel geheel Nederland te hebben veroverd (NJN 1998, Renema 2001).

Andere opmerkelijke en in Neder-

land vrij zeldzame soorten zweefvliegen bij Ter Apel waren *Eristalis anthophorinus* en *Leucozona lucorum* s.str.. *Eristalis anthophorinus* komt in Nederland alleen boven de lijn Landsmeer-Zwolle voor (NJN 1998). Bovendien wordt naar verluid de soort hier steeds sporadischer aangetroffen. *Leucozona lucorum* s.str. is in de drie noordelijke provincies slechts bekend van Olterterp en Schiermonnikoog (pers. comm. John Smit - Databank Nederlandse Zweefvliegen; zie ook Van Steenis & Zeegers 1999). Ook vermeldenswaard is de vangst van de sterk op een *Stratiomys* spp. gelijkende wapenvlieg *Odontomyia ornata*, omdat dit in Nederland buiten het normale verspreidingsgebied ligt (Brugge 1987).

Calyptrate vliegen zijn maar zeer beperkt verzameld. Het betreft enkele handvangsten op stinkzwammen en een dode vos en bijvangsten uit malaise- en potvallen. Dit heeft echter toch geleid tot een substantiële lijst van mest- en aasvliegen. Speciale vermelding verdient de paddenbromvlieg (*Lucilia bufonivora*). Eieren van deze soort worden afgezet in de neusholte van levende padden, waar de maden zich vervolgens met fatale gevolgen voor de gastheer ontwikkelen. Hoewel aantasting van amfibieën niet ongevoen is lijkt de volwassen vlieg opvallend zeldzaam.

Zeer interessant is het grote aantal *Hydrotaea*- en *Fannia*-soorten op de dode vos. Deze werden door Joop Prijs op naam gebracht maar omdat nog niet alle soorten formeel uit Nederland vermeld zijn, zijn ze hier niet volledig opgenomen.

Bijzonder was ook de vondst van de agromyzide *Phytomyza plantaginis*.

HYMENOPTERA SYMPHYTA – bladwespen

L. Blommers, W.N. Ellis & L.J. van der Ent

TENTHREDINIDAE

Dolerus aeneus: met%

Tenthredopsis litterata: bor2

Tenthredo atra: lie

Tenthredo colon: lie

Tenthredo maculata: ago2

Macrophya annulata: bor2

Macrophya punctumalbum: met%

Athalia cordata: met%

Ametastegia equiseti: met%

Eutomostethus ephippium: met%

Fenusella nana: bor2. Op *Betula pubescens*.

Profenusa pygmaea: bor2. Op *Quercus robur*

Profenusa thomsoni: bor3, bor5. Op *Betula pubescens*
Scolioneura betuleti: bor2. Op *Betula pubescens*
Pontania bridgmanni: bor2, wol. Op *Salix aurita* & *S. cinerea*
Pontania pedunculi: wol. Op *Salix aurita*
Pontania proxima: wol. Op *Salix alba*
 SIRICIDAE
Urocerus gigas: bor2
 XIPHIDRIIDAE
Xiphydria camelus: bor2, met
 CEPHIDAE
Cephus spinipes: met%

HYMENOPTERA PARASITICA – sluipwespen W.N. Ellis

CYNIPIDAE
Liposthenes latreillei: wol. Op *Glechoma hederacea*.

HYMENOPTERA ACULEATA p.p. – angel-dragers: mieren P. Boer, M. van den Munckhof-Heunen, J.A.H. Smits & B. Vierbergen; met bijdragen van J. Krikken en J. Huijbregts.

FORMICIDAE (mieren)
Myrmica rubra: ago1, ago2, ago5, bor2, twi, twi
Myrmica ruginodis: ago1, ago2, ago5, bor2, lie, twi
Myrmica sabuleti: ago1, ago2, ago5, bor2, twi
Myrmica scabrinodis: ago2, ago5, bor, twi
Myrmica lonae: ago5
Leptothorax acervorum: bor2
Leptothorax muscorum: bor2
Leptothorax nylanderi: ago2
Tetramorium caespitum: bor2, bor3, twi
Lasius brunneus: ago1, lie, twi
Lasius niger: ago1, ago2, ago5, bor2, bor3, lab
Lasius platythorax: ago1, ago2, bor2, twi, twi
Lasius psammophilus: bor2
Lasius flavus: ago1, ago2, bor2, bor3
Lasius fuliginosus: ago1, ago6, bor2, bor3, twi, twi
Formica fusca: ago1, ago2, ago5, bor2, bor3, twi
Formica rufa: ago2, bor2
Formica pratensis: bor2
Formica sanguinea: ago2, bor2

Commentaar

Vóór dit NEV-weekend was van de mierenfauna van de provincie Groningen erg weinig bekend. Slechts op de waddeneilanden Rottumerplaat en Rottumeroog (Boomsma et al. 1987) en het Lauwersmeergebied (Boer 2000) is ooit naar mieren gekeken. Zuidelijk van de lijn Groningen - Winschoten waren tot nu slechts acht soorten gevonden,

waarvan twee dateren van voor 1970. Huidig weekend leverde negentien soorten op. *Leptothorax nylanderi* was benoorden de lijn Zwolle-Ommen slechts een maal eerder waargenomen in de buurt van de stad Groningen. *Lasius brunneus* was in de drie noord-oostelijke provincies slechts een maal in Drenthe waargenomen. Deze boommier bleek opmerkelijk algemeen in de omgeving van Ter Apel. *Myrmica lonae* was tot nu toe onbekend in noordoost Nederland.

HYMENOPTERA ACULEATA p.p. – angel-dragers: bijen en wespen L. Beukeboom, L. van der Ent, W.R.B. Heitmans, H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, J.A.H. Smits & C. Zwakhals.

* = niet tijdens de excursie maar of later in 2001 of een of twee jaar eerder gevangen

CHRYSIDIDAE (goudwespen)
Cleptes semiauratus: bor
 * *Hedychrum nobile*: bor (1v)
Trichrysis cyanea: bor (1m)
Chrysis angustula: lie (2v)
Chrysis ignita: bor2, met%
 SAPYGIDAE (knotswespen)
Sapyga clavicornis: bor (1v)
Sapyga quinquepunctata: ago1 (1v)
 TIPHIIDAE (keverdoders)
Methocha ichneumonides: bor2
 POMPILIDAE (spinnendoders)
Caliadurgus fasciatellus: bor2
Dipogon subintermedius: bor (1m)
Priocnemis parvula: bor2
Agenioideus apicalis: bor (1v)
Agenioideus cinctellus: bor (1v, 1m)
Anoplius infuscatus: bor2
Anoplius viaticus: lie (2v)
Arachnospila spissa: bor2
Episyron rufipes: bor (2m)
Evagetes crassicornis: bor2
Pompilus cinereus: bor2
 VESPIDAE (plooi vleugelwespen)
Allodynerus delphinalis: ago2
Eumenes pedunculatus: bor2
Dolichovespula media: ago2
Vespa crabro (hoornaar): ago2
Vespula germanica (Duitse wesp): bor3 (3v)
Vespula rufa: ago2
Vespula vulgaris (gewone wesp): ago1 (1v)
 SPHECIDAE (graafwespen)
Crabro cribrarius: bor2
Crabro peltarius: bor2
Crabro scutellatus: bor2
Crossocerus megacephalus: met%
Crossocerus ovalis: met, met%
Crossocerus varus: bor2, met
Crossocerus wesmaeli: bor2
Lindenius albilabris: met%
Rhopalum coarctatum: bor (2v)

* *Tachysphex pompiliiformis*: bor (1v)
Trypoxylon attenuatum: bor (1v)
Argogorytes mystaceus: ago2
 * *Mellinus arvensis*: bor (3v, 1m)
Diodontus minutus: bor2
 * *Mimesa equestris*: bor (> 10v)
Mimesa lutaria: bor2
Mimumesa beaumonti: met%
Passaloecus singularis: met%
Pemphredon lugubris: bor2
 * *Cerceris arenaria*: bor (3v)
Cerceris quinquefasciata: bor (1v)
Cerceris rybyensis: bor (1v)
Philanthus triangulum: bor (> 10v)
Oxybelus bipunctatus: bor2
Oxybelus uniglumis: bor2, met%
Ammophila pubescens: bor2
Ammophila sabulosa: bor (4v, 2m)
 APIDAE (bijen)
Andrena haemorrhoa: ago2
Andrena minutula: met
Panurgus banksianus: bor2, lie
Nomada striata: lie
Nomada succincta: bor2
Bombus lapidarius: lie, met
Bombus pascuorum: bor2, lie
Bombus campestris: lie
Bombus sylvestris: bor2, lie, met
Halictus confusus: bor2
Halictus tumulorum: lie
Lasioglossum calceatum: bor2, met
Lasioglossum leucozonium: bor2, lie
Lasioglossum prasinum: bor2
Sphecodes ephippius: bor2
Sphecodes gibbus: lie
Sphecodes monilicornis: bor2, lie
Chelostoma rapunculi: lie
Osmia rufa: seb, met
Dasypoda hirtipes: bor2

De gebieden Ter Borg en Liefstinghsbroek zijn voor aculeaten goede terreinen. Men dient er (voor deze dieren althans) wel voor te zorgen dat de schaarsbegroeide en kale zanderige landschapselementjes behouden blijven. De lage gele composieten die langs de zandpaden groeiden werden druk bezocht door verschillende soorten bijen.

In Liefstinghsbroek is er op het weilandje tussen het echte bos en het fietspad, dat pas aan het gebied is toegevoegd, een leuke soort wesp bij gevonden: *Nomada striata*. Deze was in Oost-Groningen één keer eerder - tussen 1950 en 1980 - waargenomen. Van belang voor graafbijen en -wespen zijn in dit weilandje de zanderige 'kopjes'. Indien dit weilandje echter dichtgroeit zullen deze aculeaten verdwijnen. Op diverse locaties zijn hoornaars waargenomen.

Een andere leuke waarneming is de vangst van enkele *Allodynerus delphinalis* een soort die uit de drie noordelijke provincies alleen bekend is van

het Bargerveen. Ook is er één recente vangst (1980-2000) op Texel. De overige waarnemingen komen uit Zuid-Limburg.

COLEOPTERA – kevers

J.G.M. Cuppen, O. Vorst, T. Heijerman, M.B.P. Drost, J. Huijbregts, C. van de Sande, S. Tiemersma, A.P.J.A. Teunissen, J.K. Winkelman, P. Boer, B. Aukema & J. Krikken

De volgorde van de families en de soorten is zo veel mogelijk gebaseerd op Brakman (1966), de naamgeving op de meest recente overzichten (Lucht 1987, Hansen 1996, Köhler & Klausnitzer 1998).

Door Brakman (1966) worden 3830 soorten kevers uit Nederland gemeld, waarvan slechts 182 soorten (<5%) uit Groningen. Tijdens de zomervergadering van de NEV in 1998 naar het Lauwersmeergebied konden daar 575 'nieuwe' soorten kevers aan worden toegevoegd (Cuppen *et al.* 1999). Ook tijdens de excursie van de sectie Everts naar Noordlaren in 2000 werden nog zeer veel 'nieuwe' soorten voor Groningen verzameld (Vorst *et al.* 2002). De onderstaande lijst vermeldt 881 taxa ($\pm$ 23% van de Nederlandse soorten), waarbij uitsluitend soorten die in de drie bovengenoemde publicaties niet gemeld worden voor Groningen als 'nieuw' voor deze provincie beschouwd worden. Deze soorten worden in de lijst voorafgegaan door een ^G of door een cijfer. Deze cijfers verwijzen naar overige publicaties waarin de soorten uit Groningen werden gemeld, of naar persoonlijke waarnemingen: 1: Vorst 1995; 2: Cuppen 1993; 3: Schilthuizen & Vallenduuk 1998; 4: Turin 2001; 5: Huijbregts 1982; 6: Cuppen 2000; 7: Sterrenburg 1997; 8: Sterrenburg 1997; 9: Vorst 1997; 10: Cuppen & de Oude 1996; 99: persoonlijke waarnemingen J. Cuppen, T. Heijerman of O. Vorst. De met een ^G gemerkte soorten zijn, voor zover bekend, nog niet eerder in de provincie Groningen verzameld; de met '99' gemerkte soorten zijn, voor zover bekend, wel na 1966 in Groningen verzameld maar (nog) niet gepubliceerd. Het totaal aantal niet gepubliceerde en nieuwe soorten voor de provincie Groningen bedraagt bijna 350. Uit het onderstaande overzicht blijkt dat voor sommige populaire groepen als loopkevers en waterkevers nog nauwelijks nieuwe soorten voor de provincie werden waargenomen. Voor de meeste andere groepen is de aanvulling op de soortenlijst echter aanzienlijk.

CARABIDAE (loopkevers)

⁴ *Cicindela campestris*: bor2

Carabus problematicus: ago4vo, bor3mb, met

Carabus granulatus: bor3mo, bor3vo, lie

Carabus nemoralis: lie

⁴ *Leistus rufomarginatus*: bor1, bor3mb

Leistus terminatus: ago2, bor1, lie

Nebria livida: seb. Een vrij zeldzame pioniersoort van de oevers van zandwinplassen.

Nebria brevicollis: ago1, ago2, ago5, lie, seb, wol

Notiophilus palustris: ago1, ago2, bor2

Notiophilus substriatus: rij2

⁴ *Notiophilus rufipes*: ago2

Notiophilus biguttatus: ago1, lie

⁴ *Elaphrus cupreus*: ago2, lie, rij2

⁴ *Elaphrus riparius*: rij2, wol

⁴ *Loricera pilicornis*: lie, rij2

Clivina fossor: rij1, wol

Clivina collaris: lie

Dyschirius thoracicus: rij2, seb, wol

Dyschirius politus: wol

Dyschirius globosus: bor3mo, bor3vo

Omophron limbatum: seb, wol

⁴ *Broscus cephalotes*: bor2

Bembidion lampros: bor2, lie, rij2, seb

Bembidion properans: lab, rij2, wol

Bembidion varium: seb

Bembidion tetracolum: lie, rij1, rij2, wol

Bembidion assimile: ago2

⁴ *Bembidion doris*: ago2, lie

Bembidion articulatum: rij2

Trechus obtusus: (ago2), ago3, ago5, lie, wol

Oodes helopioides: ago2, bor1

Pseudoophonus rufipes: bor3vb, lab, lie

⁴ *Harpalus latus*: ago2, bor2

⁴ *Harpalus laevipes*: bor3mb

⁴ *Harpalus rubripes*: rij2

Stenolophus teutonius: ago2, wol

⁴ *Stenolophus mixtus*: ago2, bor1

⁴ *Acupalpus flavicollis*: ago2, bor1, rij1, wol

Acupalpus parvulus: ago2, bor1, lie

⁴ *Acupalpus exiguus*: bor3mo

Bradycellus harpalinus: ago2

Trichocellus placidus: ago2, lie

⁴ *Anisodactylus binotatus*: ago2, bor3vo, lie, rij2

Amara sp.: ago2

Amara plebeja: ago3, bor3vo, lie, wol

^G *Amara kulti*: ago4vo, rij2, wol. Een zeldzame soort van de hogere zandgronden met weinig recente waarnemingen.

Amara communis: ago5

Amara aenea: ago4mo, ago4vo, rij2

Amara spreta: rij2

⁴ *Amara familiaris*: bor1, bor2, met, wol

⁴ *Amara fulva*: lie

^G *Poecilus cupreus*: bor3mo

Poecilus versicolor: ago2, lie, seb

Pterostichus vernalis: bor3mo, bor3vo

Pterostichus oblongopunctatus: ago4mb, ago4vb, bor3mb, bor3vb

Pterostichus niger: ago1, ago2, bor3mb

Pterostichus melanarius: ago1, lab, wol

Pterostichus rhaeticus: lie

⁴ *Pterostichus nigrita*: wol

⁴ *Pterostichus anthracinus*: wol

Pterostichus minor: ago2, bor3mo, lie, wol

Pterostichus strenuus: ago1, ago2, lie

Pterostichus diligens: ago2, bor2

Calathus fuscipes: ago1, ago4mo, ago4vo, bor2

^G *Calathus ambiguus*: ago4vo

Calathus melanocephalus: ago1, ago2, ago3, bor2, wol

Calathus cinctus: bor2, rij2

Agonum sexpunctatum: bor2

^G *Agonum viridicupreum*: bor3mo. Een zeldzame soort van de hogere zandgronden en Zuid-Limburg met weinig recente waarnemingen.

Agonum gracile: bor1

Agonum fuliginosum: ago2, bor1, lie

Agonum thoreyi: ago2, bor1, wol

Limodromus assimilis: lie, wol

Oxypselaphus obscurus: ago2, bor2, lie

Anchomenus dorsalis: seb

Lebia chlorocephala: ago2

Demetrias atricapillus: met

Demetrias imperialis: ago2, bor1

Paradromius linearis: lab, wol

Dromius quadrimaculatus: ago2, bor2

Calodromius spilotus: bor2

Philorhizus melanocephalus: bor2

⁴ *Syntomus truncatellus*: ago2, ago5, lab, rij2

Odacantha melanura: ago2

HYGROBIIDAE

⁶ *Hygrobia hermanni*: ago2. De derde waarneming uit de provincie Groningen betreft een derde stadium larf in een (voormalig) vloeiveld. Vanuit het zuidwesten heeft *Hygrobia* de afgelopen eeuw geheel Nederland gekoloniseerd (Cuppen, 2000).

HALIPLIDAE (watertreders)

Peltodytes caesus: ago3, rij2, wol

Haliplus ruficollis: ago2, (ago3), rij2, wol

Haliplus fluviatilis: ago3, wol

Haliplus immaculatus: ago3, (rij2)

Haliplus flavicollis: ago3, rij2, wol

NOTERIDAE

Noterus crassicornis: ago2, ago3, bor1, rij2, seb, wol

Noterus clavicornis: ago3, rij2, wol

DYTISCIDAE (waterroofkevers)

Laccophilus minutus: ago2, ago3, rij2, wol

Hyphydrus ovatus: ago3, bor1, rij2

Hydroglyphus pusillus: rij2

Hygrotus impressopunctatus: ago2, met, seb, wol

Hygrotus versicolor: rij2

Hygrotus inaequalis: ago2, ago3, bor1, rij2, wol

Hygrotus decoratus: ago2, bor1, rij2, seb, wol

Hydroporus scalesianus: bor1

Hydroporus angustatus: ago2, lie, met, rij2, wol

Hydroporus neglectus: bor1, lie, seb

Hydroporus umbrosus: ago2, bor1, met, seb, wol

Hydroporus tristis: bor1, met, rij2, wol

Figuur 3. De meanderende loop van de Ruiten-Aa nabij Wollinghuizen. De zeldzame oeverbewo-
nende kortschild *Bledius femoralis* werd hier van een zandig oevergedeelte gespoeld, tezamen met
andere ripicole soorten, waaronder *Omophron limbatum*, *Dischirius thoracicus*, *D. politus*, *Ochthe-*
bius bicolon en *B. pallipes*.

The meandering river Ruiten-Aa near Wollinghuizen, Groningen, on which' sandy banks the rare
beetle *Bledius femoralis* was found. Other
ripicolous beetles collected here were *Omophron limbatum*, *Dischirius thoracicus*, *D. politus*, *Ocht-*
hebius bicolon and *B. pallipes*.

Hydroporus gyllenhali: lie, rij2
Hydroporus palustris: ago3, lie, wol
Hydroporus incognitus: lie
Hydroporus striola: lie
Hydroporus erythrocephalus: ago3, bor1, met, seb, wol
Hydroporus planus: ago2, ago3, bor1, lie, wol
Hydroporus pubescens: ago2, ago3, met, wol
Hydroporus nigrita: met
⁹⁹ *Hydroporus melanarius*: bor1
Hydroporus memnonius: lie
Graptodytes pictus: ago3, wol
⁹⁹ *Agabus chalconatus*: (ago2), lie
Agabus bipustulatus: ago3, bor1, lie, rij2, wol
⁹⁹ *Agabus striolatus*: lie. Zeldzame soort van moerassen, semipermanente en tijdelijke sloten, meestal met veel *Carex* en op een venige bodem.
Agabus sturmii: bor1, seb, wol
⁹⁹ *Agabus uliginosus*: lie
Agabus affinis: lie
⁹⁹ *Agabus unguicularis*: ago2, bor3mo, bor3vo
Agabus congener: bor1
Agabus undulatus: lie, rij2
^G *Agabus labiatus*: bor1, met, rij2
Copelatus haemorrhoidalis: ago2, bor1, lie, seb, wol
⁹⁹ *Ilybius fenestratus*: rij2, wol
Ilybius ater: ago1, ago2, bor3mo, bor3vo, wol
Ilybius subaeneus: ago2, rij2
Ilybius quadriguttatus: ago3
⁹⁹ *Ilybius guttiger*: bor1
Ilybius aenescens: bor1, seb, wol
Nartus grapii: ago3, lie, wol
Rhantus suturalis: rij2, wol
⁹⁹ *Rhantus exsoletus*: ago2, ago3, rij2, wol

Colymbetes fuscus: ago2
Hydaticus seminiger: ago2, bor3vo, lie, met, wol
^G *Graphoderus zonatus*: ago2. Eerste waarneming uit Groningen, nota bene in een voormalig vloeiveld.
Graphoderus cinereus: ago2, bor1, wol
Dytiscus spec.: ago2, ago3, bor1, wol
GYRINIDAE (schrijvertjes)
⁹⁹ *Gyrinus substriatus*: ago3
HYDRAENIDAE
² *Hydraena testacea*: lie
^G *Ochthebius bicolon*: wol. Een bewoner van de hogere oeverdelen van laagland- en bergbeken, die door spoelen verzameld kan worden
HELOPHORIDAE
Helophorus aequalis: ago1, ago2, ago3, bor1, lie, met, rij2, seb, wol
Helophorus nubilus: rij2. Deze terrestrische *Helophorus* werd verzameld in een droog, zandig en schraal grasland.
Helophorus brevipalpis: ago2, ago3, lie, met, rij2, wol
Helophorus obscurus: ago2, ago3, lie, met
Helophorus minutus: wol
HYDROCHIDAE
Hydrochus carinatus: ago2, lie, rij2
^G *Hydrochus angustatus*: rij2, wol
SPERCHEIDAE
Spercheus emarginatus: ago2, bor1, wol
HYDROPHILIDAE (spinnende watertorren)
Coelostoma orbiculare: ago2, ago3, bor1, rij2, wol
Sphaeridium bipustulatum: ago4mo, bor3, met
^G *Sphaeridium marginatum*: ago1. Het Nederlandse materiaal van de 'kleine' *Sphaeridium*'s dient gereviseerd te

worden (Van Berge Henegouwen, 1989; Vorst et al., 1999).

Sphaeridium lunatum: bor3, met
Cercyon ustulatus: ago2, wol
^G *Cercyon obsoletus*: bor3, met
⁵ *Cercyon impressus*: bor3, met
Cercyon melanocephalus: bor3
Cercyon lateralis: ago1, ago4, ago4mb, bor3, bor3mb, bor3vb, bor3vo
⁵ *Cercyon terminatus*: ago1
Cercyon pygmaeus: bor3
Cercyon unipunctatus: met
⁵ *Cercyon nigriceps*: ago1
Cercyon tristis: ago2
Cercyon convexiusculus: ago2, bor1, lie, wol
Cercyon analis: ago1, ago2, ago3, lie
Megasternum concinnum: ago1, ago2, bor1, bor2, bor3mb, lie, met, rij2, wol
Cryptopleurum minutum: ago1, ago3, lie
Hydrobius fuscipes: ago2, ago3, bor1, lie, rij2
Anacaena globulus: ago2, ago3, lie, rij1, wol
Anacaena limbata: ago3, lie, wol
Anacaena lutescens: ago2, ago3, bor1, lie, met, rij2, wol
Laccobius minutus: ago3, rij2, wol
Laccobius bipunctatus: ago3, wol
Helochares punctatus: ago3, bor1, rij2, seb, wol
Enochrus ochropterus: bor3vo
⁹⁹ *Enochrus quadripunctatus*: ago2
⁹⁹ *Enochrus fuscipennis*: met
Enochrus testaceus: bor1, rij2, wol
Enochrus affinis: ago2, rij2, seb
Enochrus coarctatus: ago2, bor1, wol
Cymbiodyta marginella: ago2, lie, met, rij2, wol
Chaetarthria seminulum: rij1, wol
Hydrochara caraboides: ago2, ago3, wol
SILPHIDAE (aaskevers)
Nicrophorus humator: ago4, ago4vb, ago4vo, bor3vb
Nicrophorus vespilloides: ago4, ago4mb, ago4vb, ago4vo, bor3mb, bor3mo, bor3vb, bor3vo
Nicrophorus vespillo: ago1, ago4, ago4mb, ago4vb, ago4vo, bor3, bor3mb, bor3vb, bor3vo
Thanatophilus sinuatus: ago4vo
³ *Oiceoptoma thoracica*: ago2, ago4, ago4vb, bor3mb, bor3vb, bor3vo
^G *Xylodrepa quadrimaculata*: ago4mb, ago4vb, bor3mb, bor3vb. Het betreft hier uitsluitend waarnemingen van (talrijke) larven in de potvallen in de bosgebieden.
^G *Silpha tristis*: ago1, ago5, bor3vo, lie
^G *Ablattaria laevigata*: bor4
^G *Phosphuga atrata*: ago2, bor2, bor3mb, bor3vb
CHOLEVIDAE
Nargus velox: ago4vb
Choleva oblonga: wol
Sciodrepoides watsoni: ago4, ago4mb, ago4vb, bor3mb, bor3vb, bor3vo
Sciodrepoides fumatus: ago4, ago4vb, bor3mb, bor3vb, bor3vo

- ^G *Catops subfuscus*: ago4vb
Catops coracinus: ago4mb, ago4vb, bor3mb
Catops kirbii: bor3vb
Catops morio: bor3mo, bor3vo
³ *Catops fuliginosus*: lie
Catops picipes: ago1, bor3vb, lie
^G *Fissocatops westi*: ago4mb, ago4vb
- COLONIDAE
^G *Colon angulare*: ago2, ago4vo
- LEIODIDAE
Leiodes sp.: ago4vo
^G *Anisotoma humeralis*: ago2, lie
^G *Anisotoma castanea*: ago2
^G *Amphicyllis globus*: ago4vb
Agathidium laevigatum: ago2
Agathidium varians: bor3mb, lie
^G *Agathidium convexum*: ago2
^G *Agathidium confusum*: ago2
- CLAMBIDAE
^G *Calyptomerus dubius*: ago2
^G *Clambus punctulum*: ago1
^G *Clambus pubescens*: ago1
- SCYDMAENIDAE
Neuraphes elongatulus: ago2, bor3mb, lie
^G *Neuraphes angulatus*: ago2
^G *Neuraphes plicicollis*: lie
^G *Scydmorephes helvolus*: lie
⁹ *Stenichnus scutellaris*: ago1, ago2, lie
⁹ *Stenichnus collaris*: ago4mb, bor3mb, lie
Euconnus hirticollis: ago2, bor3mo, lie
^G *Euconnus fimetarius*: ago2
⁹ *Scydmaenus tarsatus*: ago1, lie
- CORYLOPHIDAE
^G *Sericoderus lateralis*: lie
- PTILIIDAE
^G *Ptenidium laevigatum*: lie
Ptenidium fuscicorne: bor1, lie, wol
^G *Ptenidium pusillum*: ago1, ago2
^G *Ptenidium nitidum*: ago1, ago3
^G *Oligella foveolata*: ago1
^G *Ptiliola kunzei*: ago1
^G *Ptiliolium spencei*: lie
^G *Nephanes titan*: ago1
^G *Ptinella limbata*: (ago2), lie
^G *Ptinella aptera*: ago2
^G *Ptinella errabunda*: lie
Pteryx suturalis: ago1
Acrotrichis grandicollis: ago1
^G *Acrotrichis montandonii*: ago2, lie
^G *Acrotrichis thoracica*: ago1, lie
Acrotrichis atomaria: ago1, ago2, bor1
Acrotrichis sitkaensis: ago2, bor1, lie, wol
Acrotrichis henrici: bor1, lie, rij2, wol
⁹⁹ *Acrotrichis insularis*: ago2. In 1986 door Jansen & Van Heijnsbergen voor het eerst uit Nederland gemeld
Acrotrichis intermedia: ago1, ago2
Acrotrichis cf fascicularis: ago1, ago3
^G *Acrotrichis sericans*: ago1, ago3
Acrotrichis cognata: ago1
Acrotrichis dispar: ago1, lie
- SCAPHIDIIDAE
Scaphidium quadrimaculatum: ago2, bor1, bor2, lie
^G *Scaphisoma agaricinum*: ago2, ago4mb, bor1, bor2, lie, rij1, rij2, seb
Scaphisoma boleti: ago2, lie
- STAPHYLINIDAE (kortschildkevers)
^G *Micropeplus fulvus*: lie
Phloeocharis subtilissima: ago1, ago2, lie, seb
^G *Metopsia clypeata*: rij2
Megarthus depressus: ago1
Megerthus denticollis: ago1, bor3
Proteinus brachypterus: ago1
Proteinus laevigatus: ago1, ago2, lie, rij2, wol
Phyllodrepa ioptera: lie
Omalium rivulare: ago4, seb
^G *Omalium oxyacanthae*: ago1
^G *Omalium exiguum*: ago1
^G *Phloeonomus punctipennis*: ago2
^G *Xylodromus depressus*: lie
^G *Xylodromus brunnipennis*: lie
^G *Anthobium unicolor*: wol
Anthobium atrocephalum: wol
Lesteva sicula heeri: bor1, wol
Syntomium aeneum: lie
Carpelimus bilineatus: ago1
Carpelimus rivularis: rij2
^G *Carpelimus impressus*: lie
Carpelimus corticinus: ago2
Carpelimus elongatulus: ago2, lie, wol
Anotylus rugosus: ago5, bor3mo, bor3vo
Anotylus sculpturatus: ago1, ago4mo
Anotylus mutator: ago4mb, bor3mb
Anotylus tetracaratus: ago1, ago4, ago4mo, bor3mb, rij2, wol
Oxytelus laqueatus: ago1, bor3mb, met
⁸ *Oxytelus sculptus*: ago1
Platystethus arenarius: bor3, met
^G *Bledius pallipes*: wol
Bledius gallicus: rij2
^G *Bledius femoralis*: wol. Een zeer zeldzame soort, waarvan geen waarnemingen bekend zijn sinds 1966.
Stenus junco: ago2, ago3, bor1, lie
^G *Stenus lustrator*: ago2, bor1
Stenus clavicornis: ago2, (ago3), bor3, (lie), met
Stenus bimaculatus: ago2, lie, wol
Stenus boops: ago2, bor3mo, lie, met, rij2, wol
Stenus melanarius: ago2, bor1, rij2
Stenus canaliculatus: bor1, lie
Stenus nitens: ago2, bor1, lie
^G *Stenus argus*: ago2
^G *Stenus europaeus*: bor3mo, lie, met
^G *Stenus humilis*: lie
Stenus carbonarius: ago2
Stenus brunnipes: ago2
Stenus latifrons: bor1, wol
Stenus fulvicornis: lie
^G *Stenus tarsalis*: met
Stenus similis: met
Stenus solutus: ago2
Stenus cicindeloides: ago2, ago3, bor1, lie, met, seb, wol
^G *Stenus kiesewetteri*: bor1. Typische soort van *Juncus effusus*-vegetaties langs de oevers van vennen en venen met fluctuerende waterstand; de soort bevindt zich dan voornamelijk in de in het water staande pollen en bulten.
- ⁹⁹ *Stenus fornicatus*: ago2
^G *Stenus flavipes*: bor1
Stenus nitidiusculus: ago3, met, wol
Stenus bifoveolatus: bor1, lie
^G *Stenus picipes*: met
^G *Stenus brevipennis*: wol
Stenus impressus: ago1, ago2, bor3, lie, met, seb, wol
Stenus palustris: lie
Euaesthetus ruficapillus: ago2, bor1, lie
Paederus riparius: ago2, ago5, bor1, met, wol
^G *Astenus pulchellus*: ago2
Rugilus rufipes: ago1, ago2, ago4, ago5
Rugilus orbiculatus: ago1, ago3, lie
^G *Rugilus erichsoni*: ago1, ago5
^G *Lithocharis ochracea*: ago1
⁷ *Lithocharis nigriceps*: ago1
^G *Lathrobium multipunctum*: ago3
Lathrobium terminatum: ago2, bor1
^G *Lathrobium elongatum*: ago2, lie
⁸ *Lathrobium fulvipenne*: ago2
Lathrobium brunnipes: ago2, lie, wol
^G *Lathrobium fovulum*: lie
Lathrobium impressum: ago2, lie
Cryptobium fracticorne: bor1
^G *Phacophallus parumpunctatus*: ago1
⁸ *Leptacinus pusillus*: ago1
Leptacinus intermedius: ago1, lie
Gyrohypnus fracticornis: ago1
Gyrohypnus angustatus: ago1, ago2, lie
^G *Xantholinus laevigatus*: ago3
Xantholinus linearis: ago5, wol
Xantholinus longiventris: ago5, rij2
Erichsonius cinerascens: ago2, bor1, lie
Erichsonius signaticornis: wol
Philonthus splendens: bor3, bor3vb, met
⁸ *Philonthus laminatus*: ago5
Philonthus succicola: ago4, ago4mo, ago4vo, bor3vo
Philonthus tenuicornis: ago1, ago3, bor2, lie
⁷ *Philonthus rectangulus*: ago1
Philonthus decorus: ago2, ago4mb, ago4vb, bor3mb
Philonthus cognatus: ago5, lie, met, wol
Philonthus longicornis: ago1
Philonthus varians: ago4mo, bor3vo, wol
^G *Philonthus alpinus*: bor2. Voor het eerst uit Nederland gemeld door Vorst (1992) uit Baarn, Amsterdamse Waterleidingduinen, Lexmond en Valkenburg. Waarschijnlijk niet zeldzaam.
Philonthus fimetarius: ago1, ago3, ago4, ago4mb, bor3mb, lie
^G *Philonthus cephalotes*: ago1. *Philonthus*-soorten worden vaak in gras- en mesthopen aangetroffen; *Philonthus cephalotes* is één van de zeldzamere soorten.
Philonthus sordidus: ago1
Philonthus umbratilis: ago2
Philonthus ventralis: ago1
Philonthus discoideus: ago1
Philonthus quisquiliarius: ago2
Philonthus nigrita: ago2, bor1
Philonthus marginatus: ago4
Gabrieus splendidulus: ago2, bor1, lie

- Gabrius trossulus*: ago2
Gabrius piliger: ago1
Gabrius breviventer: ago2
^G *Platydracus fulvipes*: ago2. Een zeldzame soort waarvan zeer weinig recente vondsten bekend zijn
^G *Ocypus brunnipes*: ago2
Ocypus aeneocephalus: ago5
^G *Heterothops dissimilis*: ago2
^G *Quedius cruentus*: lie
^G *Quedius mesomelinus*: ago1
^G *Quedius maurus*: lie
^G *Quedius cinctus*: ago3
Quedius fuliginosus: ago2, ago5, bor3mb, bor3vb
Quedius tristis: rij2
Quedius molochinus: ago2, lie
^G *Quedius scintillans*: seb
^G *Quedius lucidulus*: ago1, ago3
^G *Quedius semiaeneus*: ago2
^G *Quedius aridulus*: lab, rij2
Habrocercus capillaricornis: ago2, lie
Ischnosoma splendidum: bor3vo, lie
Lordithon lunulatus: lie
Sepedophilus testaceus: ago1, ago2, lie
Sepedophilus marshami: ago2
^G *Sepedophilus immaculatus*: lie
^G *Sepedophilus pedicularius*: ago2. Deze zeer zeldzame soort werd in grote aantallen verzameld in de vloeivelden. In tegenstelling tot de andere soorten van dit geslacht is *S. pedicularius* een bewoner van moerassige plaatsen
Sepedophilus bipunctatus: ago1
Tachyporus nitidulus: ago1
Tachyporus obtusus: ago1, ago3, lie
Tachyporus solutus: ago3, lie, rij2, seb
^G *Tachyporus chrysomelinus*: bor2
⁷ *Tachyporus transversalis*: bor1
Tachyporus hypnorum: lie, wol
Tachyporus pusillus: rij2
^G *Tachinus lignorum*: ago2
Tachinus humeralis: ago1, ago4, ago4mb, bor3mb, bor3vb, lie
^G *Tachinus pallipes*: ago1
^G *Tachinus fimetarius*: lie, wol
Tachinus signatus: ago2, ago4mb, ago4vb, ago5, met, wol
Tachinus laticollis: ago1, ago2, ago4mb
Tachinus marginellus: ago1, ago2, ago4, ago4mb, bor2, bor3mb, bor3vb
Tachinus corticinus: ago5, wol
^G *Cilea silphoides*: ago1
^G *Myllaena dubia*: ago2
Myllaena intermedia: bor1, seb, wol
Myllaena minuta: lie, wol
Oligota sp.: ago1
^G *Oligota inflata*: lie
Oligota parva: ago1
^G *Encephalus complicans*: met
^G *Gyrophæna affinis*: ago2, lie. Alle *Gyrophæna*-soorten werden waargenomen op arbicole fungi, vooral op *Polyporus sulphureus*.
^G *Gyrophæna nana*: lie
^G *Gyrophæna gentilis*: ago2, lie
Gyrophæna bihamata: ago2
^G *Gyrophæna joyioides*: lie, seb
^G *Gyrophæna minima*: ago1, ago2, lie
^G *Gyrophæna angustata*: ago2, lie
^G *Gyrophæna strictula*: lie
^G *Bolitochara bella*: seb
^G *Bolitochara obliqua*: ago2, lie
Leptusa pulchella: met
Autalia impressa: ago1, ago4, ago4vb, bor3vb, lie
Autalia rivularis: ago1, ago2, bor3
Thinonoma atra: ago2
Amischa analis: ago1, wol
^G *Aloconota longicollis*: lie
^G *Dochmonota clancula*: lie
Dinaræa angustula: seb
Dinaræa aequata: ago2, lie
^G *Dinaræa linearis*: ago1
Pachnida nigella: lie, wol
Acrotona sp.: lie
Acrotona pygmaea: lie
Acrotona aterrima: ago1
^G *Atheta palustris*: ago1, ago2, ago3, rij2, seb
^G *Atheta elongatula*: wol
Atheta malleus: ago2
^G *Atheta corvina*: seb
^G *Atheta ravilla*: ago1
^G *Atheta amicula*: ago1, lie
^G *Atheta nigricornis*: ago1
^G *Atheta harwoodi*: ago1
^G *Atheta coriaria*: ago1
Atheta gagatina: ago1, seb
^G *Atheta pallidicornis*: lie
Atheta crassicornis: ago1, ago2, lie
^G *Atheta paracrassicornis*: met. Deze soort werd door Berger & Poot (1970) als nieuw voor Nederland gemeld
Atheta britanniae: lie
^G *Atheta trinotata*: ago2, lie
Atheta aeneicollis: lie
Atheta graminicola: bor1, lie
⁹⁹ *Atheta atramentaria*: rij2
^G *Atheta macrocera*: ago1, wol
Atheta dadapora: ago1
Atheta sordidula: ago1
Atheta celata: ago1
^G *Atheta nigra*: ago1
Atheta longicornis: ago1, ago3, lie
Atheta fungi: ago1, ago2, ago3, bor2, lie, met, rij2, seb, wol
Atheta laticollis: ago1, ago3, lie, wol
Ousipalia caesula: rij2
^G *Trichiusa immigrata*: ago1, lie. Door Vorst (1992) voor het eerst gemeld uit Nederland. Niet zeldzaam in composthopen.
Phloeopora testacea: lie, seb
Ilyobates subopacus: ago2
^G *Calodera protensa*: bor4
^G *Amarochara forticornis*: ago4mb
^G *Meotica pallens*: ago2, wol
^G *Deubelia picina*: bor1
Ocyusa maura: ago2, lie, wol
Oxypoda opaca: ago1
Oxypoda elongatula: bor1
^G *Oxypoda lentula*: lie
^G *Oxypoda brevicornis*: ago3
^G *Oxypoda alternans*: lie
^G *Oxypoda haemorrhoidalis*: lie, wol
Dexiogygia corticina: ago2
^G *Ischnoglossa prolixa*: ago2
^G *Thiasophila angulata*: bor1, seb
^G *Haploglossa villosula*: met
Aleochara lanuginosa: bor2, met
PSELAPHIDAE
^G *Euplectus piceus*: lie
Euplectus sanguineus: ago1
^G *Euplectus infirmus*: ago1, lie
Euplectus karsteni: ago1, ago2
Bibloporus bicolor: ago1, ago2, lie
Bibloporus minutus: ago1, ago2, lie
^G *Biblopectus ambiguus*: bor3mo, lie
¹ *Brachygluta fossulata*: ago2, lie
Rybaxis longicornis: ago2, lie
^G *Bryaxis puncticollis*: lie, wol
Bryaxis bulbifer: ago2, bor3mo, lie
HISTERIDAE (spiegelkevers)
Saprinus semistriatus: ago4, ago4vo, bor3vo
Carcinops pumilio: wol
^G *Paromalus flavicornis*: ago1, ago2, lie
^G *Hister unicolor*: bor2, bor3, lie
^G *Margarinotus striola*: ago4, bor3mb, bor3vb
^G *Margarinotus neglectus*: lie
³ *Margarinotus ventralis*: ago4, bor3
³ *Margarinotus carbonarius*: ago4vo, lab
^G *Atholus duodecimstriatus*: ago1
CANTHARIDAE (soldaatjes)
Cantharis fusca: met, wol
^G *Cantharis nigricans*: ago4
Cantharis pellucida: ago2, ago4, bor3mb, bor3mo, bor3vb, lie, met
Cantharis livida: ago1, ago3, ago4, met, wol
^G *Cantharis figurata*: wol
Cantharis pallida: ago2, wol
Cantharis cryptica: wol
Cantharis fulvicollis: wol
^G *Rhagonycha testacea*: bor1, lie
^G *Rhagonycha lignosa*: bor4
^G *Rhagonycha gallica*: seb, wol. Deze soort wordt door Dahlgren (1979) zonder nadere aanduiding uit Nederland gemeld
^G *Rhagonycha atra*: met
Malthodes sp.: lie
MALACHIIDAE
Malachius bipustulatus: lie, met
MELYRIDAE (bastaardweekschilden)
^G *Dasytes aerosus*: met
Dasytes plumbeus: ago3, ago4, bor1, lie, met, rij2, seb, wol
CLERIDAE
^G *Korynetes caeruleus*: twi
LYMEXYLIDAE
^G *Hylecoetus dermestoides*: lie
ELATERIDAE (kniptorren)
^G *Agrypnus murina*: bor1, bor2, rij2, wol
^G *Ampedus pomorum*: bor2, lie
^G *Ampedus balteatus*: bor2
Dicronychus cinereus: ago1, ago2, ago3, ago4, bor1, bor2, lab, seb, wol
Melanotus rufipes: ago1, ago2, bor2, met
^G *Kibunea minuta*: rij2
Hemicrepidius niger: ago3, bor1, lab, lie, rij2, met, seb, wol
Athous haemorrhoidalis: bor1, bor2, lie, met, wol

- Athous subfuscus*: ago1, ago2, ago3, bor2, lie, met, seb
^G *Mosotalesus nigricornis*: lie. Recent weinig waargenomen soort.
^G *Aplotarsus incanus*: lie
⁹⁹ *Prosternon tessellatum*: bor2
^G *Hypoganus inunctus*: lie. De larven van de vrij zeldzame *Hypoganus* leven achter de schors van loofbomen op vochtige standplaatsen
⁹⁹ *Ectinus aterrimus*: ago3, bor3, seb
Agriotes lineatus: ago2
Agriotes obscurus: ago3, met, seb, wol
Dalopius marginatus: ago2, bor2, bor4, seb, wol
^G *Adrastus pallens*: lie
⁹⁹ *Denticollis linearis*: ago1, ago3, bor2, lie, wol
- THROSCIDAE
^G *Trixagus dermestoides*: ago1, ago4mb, ago4vb, bor2, seb
- BUPRESTIDAE (prachtkevers)
^G *Agrilus angustulus*: seb
^G *Trachys minutus*: met, seb
- SCIRTIDAE
^G *Microcara testacea*: ago2, bor2, lie, seb
Cyphon coarctatus: bor2, met
Cyphon ochraceus: ago2, ago4mb, lie, met
⁹⁹ *Cyphon variabilis*: ago2
Cyphon laevipennis: ago2, wol
Cyphon pubescens: ago2, wol
Cyphon padi: ago2, ago3, bor1, bor2, lie, wol
Cyphon hilaris: bor1
Scirtes hemisphaericus: wol
- DRYOPIDAE
Dryops luridus: ago3, met, rij1, wol
- HETEROCERIDAE
Heterocerus hispidulus: rij2
- DERMESTIDAE
^G *Anthrenus pimpinellae*: rij2, seb
- BYRRHIDAE
Simplocaria semistriata: wol
^G *Morychus aeneus*: ago4mo, lab, rij2
Cytilus sericeus: met, rij2
^G *Byrrhus fasciatus*: rij2
^G *Byrrhus pustulatus*: lab
^G *Curimopsis nigrita*: ago2. Een vrij zeldzame bodembewonende soort van vochtige habitats in hoog- en laagveen-gebieden, maar ook langs beek- en rivieroevers (Sterrenburg & Brugge 1999)
- BYTURIDAE
Byturus ochraceus: ago3, lie
Byturus tomentosus: ago2, met, seb
- KATERETIDAE
Kateretes rufilabris: rij2
Brachypterus glaber: met
Brachypterus urticae: ago3, met, rij2, seb
- NITIDULIDAE
^G *Meligethes coracinus*: ago3
Meligethes aeneus: ago3, bor2, bor2, lie, met, rij2, seb, wol
^G *Meligethes viridescens*: ago2, ago3, lie, seb, wol
^G *Meligethes brunnicornis*: met
Meligethes carinulatus: rij1
- Meligethes lugubris*: bor2
^G *Omosita depressa*: ago4
^G *Epuraea unicolor*: bor3, seb
^G *Soronia grisea*: wol
Glischrochilus hortensis: ago2, bor2, lab, lie
¹⁰ *Glischrochilus quadrisignatus*: ago5, bor3mo. De meeste waarnemingen van deze soort komen (nog steeds) uit het noorden van Nederland (Cuppen & de Oude 1996)
- RHIZOPHAGIDAE
^G *Rhizophagus depressus*: ago2
^G *Rhizophagus picipes*: ago2, seb
Rhizophagus bipustulatus: ago2, lie, met
Rhizophagus dispar: ago2, (bor2), lie
- MONOTOMIDAE
^G *Monotoma picipes*: ago1, lie
^G *Monotoma longicollis*: ago1, lie
^G *Monotoma quadricollis*: ago1. Deze soort werd recent door Vorst (1999) afgesplitst van *Monotoma bicolor*. Alle hier genoemde *Monotoma*-soorten zijn kenmerkend voor grashopen e.d.
- CUCUJIDAE
^G *Ahasverus advena*: lie
Uleiota planata: ago2, bor1, bor2, lie
^G *Pediacus depressus*: ago2
- EROTYLIDAE
^G *Tritoma bipustulata*: ago2
^G *Triplax russica*: bor2. Vrij zeldzame soort van arbicole fungi.
Dacne bipustulata: lie
- CRYPTOPHAGIDAE
Telmatophilus typhae: rij2, wol
Cryptophagus sp.: ago1, lie
Cryptophagus dentatus: ago2, lie
Cryptophagus pseudodentatus: lie
^G *Cryptophagus pallidus*: ago1
Cryptophagus lycoperdi: bor3mb, bor3vb, lie
^G *Antherophagus nigricornis*: bor3mb, bor3vb. Een bewoner van de nesten van hommels
Atomaria mesomela: ago2, bor1, wol
Atomaria fuscata: ago1, ago3, bor2
Atomaria atricapilla: ago1, ago2, lie
^G *Atomaria lewisi*: ago1, ago3
Atomaria testacea: ago1, ago3, lie
Atomaria nigrirostris: ago2
Ephistemus globulus: ago1, lie
- PHALACRIDAE
^G *Olibrus aeneus*: rij2
^G *Olibrus millefolii*: seb
^G *Olibrus pygmaeus*: rij2
^G *Olibrus affinis*: rij2
Stilbus testaceus: lie
Stilbus oblongus: ago2
- LATRIDIIDAE
Stephostethus lardarius: ago1, bor2, bor3mo, lie, met, seb, wol
Cartodere nodifer: ago1, bor3mb, lie
^G *Cartodere bifasciata*: ago1. Deze uitbreiding naar de provincie Groningen komt niet onverwacht, op basis van de expansie van deze soort (Vorst & Cuppen 2000)
Latridius minutus: (ago1), lie
Enicmus transversus: ago1, wol
- ^G *Enicmus histrio*: ago2, ago3, wol
Dienerella elongata: ago1, lie
^G *Dienerella ruficollis*: ago1
^G *Corticaria longicollis*: ago2, lie
Corticaria impressa: ago2
Corticaria gibbosa: ago1, ago2, ago3, bor1, lie, met, rij2, seb, wol
- MYCETOPHAGIDAE
Litargus connexus: bor1
Mycetophagus sp.: ago2
^G *Mycetophagus piceus*: bor2, lab
^G *Typhaea stercorea*: ago1
- COLYDIIDAE
Synchita humeralis: bor2
^G *Bitoma crenata*: bor1
- CERYLONIDAE
Cerylon histeroides: ago1, ago2, lie, rij1, seb
Cerylon ferrugineum: ago1, lie, met
- COCCINELLIDAE (lieveheersbeestjes)
Coccidula scutellata: rij2
Coccidula rufa: ago2, wol
Anisosticta novemdecimpunctata: ago2, wol
Tytthaspis sedecimpunctata: bor2
Adalia decempunctata: bor2, seb
Adalia bipunctata: lab
Coccinella septempunctata: bor2, bor2, rij2
^G *Calvia decemguttata*: bor2
Calvia quatuordecimguttata: bor1
^G *Halyzia sedecimguttata*: ago1, ago2, bor1, seb
Psyllobora vigintiduopunctata: lab, lie, met, seb
- SPHINDIDAE
^G *Arpidiphorus orbiculatus*: ago2, lie, seb
- CISIDAE
Cis nitidus: ago1, lie
^G *Cis boleti*: ago2, seb
^G *Cis hispidus*: bor2, met
^G *Orthocis festivus*: bor2, (lie)
Ennearthron cornutum: ago1, ago2, lie, met
^G *Octotemnus glabriculus*: seb
- ANOBIIDAE (klopkevers)
^G *Hedobia imperialis*: ago1
^G *Xestobium plumbeum*: seb
^G *Xestobium rufovillosum*: bor2, lie
^G *Anobium punctatum*: lie
^G *Ptilinus pectinicornis*: met
- PTINIDAE (diefkevers)
^G *Ptinus rufipes*: ago1, ago3, bor1, seb
- OEDEMERIDAE
^G *Oedemera virescens*: rij2
Oedemera lurida: ago4, lab, lie, met, seb, rij2, wol
- SALPINGIDAE
^G *Salpingus planirostris*: bor2, lie
- PYROCHROIDAE (vuurkevers)
^G *Pyrochroa coccinea*: ago2, bor3, lie. Niet eerder verzameld in Groningen (Huijbregts & Vorst 1997). Naast volwassen dieren werden tal van larven verzameld achter de schors van dode rechtopstaande zomereiken (*Quercus robur*).

Figuur 4. Lieftingsbroek: let op staande dode eiken, een fraai biotoop voor vele soorten xylofagische soorten.

Lieftingsbroek, Groningen. Note the dead oak trees, which provide a suitable habitat for many xylophagous insects.

ANTHICIDAE

- ^G *Notoxus monoceros*: lab, seb
- Omonadus floralis*: ago1, wol
- Omonadus formicarius*: ago1

MORDELLIDAE

- ^G *Mordella holomelaena*: bor2

SCRAPTIIDAE

- ^G *Anaspis frontalis*: ago3, lie
- ^G *Anaspis thoracica*: lie
- Anaspis maculata*: lie, rij2, seb
- ^G *Anaspis rufilabris*: lie

MELANDRYIDAE

- ^G *Hallomenus binotatus*: ago2, lie
- ^G *Orchesia minor*: lie
- ^G *Orchesia undulata*: bor1, bor2, lie
- ^G *Melandrya caraboides*: ago1

LAGRIIDAE

- ^G *Lagria atripes*: bor1
- Lagria hirta*: bor2

ALLECULIDAE

- ^G *Prionychus ater*: lie
- ^G *Mycetochara linearis*: lie

TENEBRIONIDAE (zwartlijven)

- Melanimon tibiale*: rij2
- ^G *Eledona agricola*: ago2, lab
- ^G *Diaperis boleti*: ago1, bor2
- Scaphidema metallicum*: ago2
- ^G *Nalassus laevioctostriatus*: bor1, bor2

GEOTRUPIDAE

- ^G *Anoplotrupes stercorosus*: ago1, ago4, ago4mb, ago4vb

SCARABAEIDAE (bladsprietkevers)

- Onthophagus similis*: ago2, ago4mo, bor1, bor2, bor3, bor3mo, bor3vo, met
- ^G *Onthophagus coenobita*: ago2, ago4mb, ago4mo, bor3mb, bor3mo, bor3vb, bor3vo

- Aphodius fossor*: ago2, bor2, bor3, met

- Aphodius haemorrhoidalis*: bor3

- ^G *Aphodius depressus*: bor2

- Aphodius rufipes*: bor2, bor3, bor3mb

- Aphodius sticticus*: ago4mb

- Aphodius pusillus*: bor2

- ^G *Aphodius coenosus*: ago4mo

- ^G *Aphodius fimetarius*: bor2, met

- Aphodius ater*: ago2, bor2

- ^G *Aphodius rufus*: bor2, bor3

- ^G *Oxyomus sylvestris*: ago1, ago4mb

- ^G *Amphimallon solstitiale*: lab

- ^G *Melolontha melolontha*: bor1, met

- ^G *Anomala dubia*: bor2

- Phyllopertha horticola*: ago1, ago3, ago4, bor2, wol

LUCANIDAE (vliegende herten)

- ^G *Sinodendron cylindricum*: ago1, lie, met. Zeer opmerkelijke vondst van meer dan 30 exemplaren op drie vindplaatsen achter schors van *Fagus sylvatica* en *Quercus*. Het rolrond vliegend hert was uitsluitend bekend uit Limburg

CERAMBYCIDAE (boktorren)

- ^G *Asemum striatum*: bor2

- ^G *Rhagium inquisitor*: bor2, wol

- Grammoptera ruficornis*: bor2, lie, rij2

- ^G *Pseudovadonia livida*: rij2

- ^G *Pachytodes cerambyciformis*: ago3, ago4, bor1

- ^G *Stenurella melanura*: ago3, bor3, rij2, seb

- ^G *Stenurella nigra*: rij2

- ^G *Stenopterus rufus*: lie

- Phymatodes alni*: lie

- Clytus arietis*: bor2, lie, seb

- ^G *Pogonocherus hispidus*: bor1, bor2

- ^G *Leiopus nebulosus*: bor1, bor2, lie, wol

- Agapanthia villosa viridescens*: ago2, seb

- Saperda scalaris*: bor2

- Tetrops praeustus*: ago2, lie, seb

CHRYSOMELIDAE (bladhaantjes)

- Donacia clavipes*: met, wol

- Donacia semicuprea*: ago1, met, rij2, wol

- ^G *Donacia marginata*: ago1

- ^G *Donacia vulgaris*: rij2, wol

- ^G *Donacia simplex*: ago1

- ^G *Zeugophora subspinosa*: bor2, lie. Deze soort wordt voornamelijk aangetroffen op jonge opslag van *Populus tremula*.

- Oulema gallaeciana*: ago3, bor1, lab, lie, seb

- Oulema duftschmidi*: lie, seb

- ^G *Crioceris asparagi*: seb

- Cryptocephalus bipunctatus*: bor2

- ^G *Cryptocephalus nitidus*: bor2, seb

- ^G *Cryptocephalus moraei*: lab

- Bromius obscurus*: bor1

- Chrysolina polita*: lie

- Chrysolina oricalcia*: wol

- ^G *Chrysolina fastuosa*: ago2

- Gastrophysa polygoni*: ago4, seb

- ^G *Gastrophysa viridula*: bor1, lie, met

- Phaedon cochleariae*: ago3, met, rij2, wol

- Phaedon armoraciae*: bor1

- ^G *Linnaeidea aenea*: lie

- Gonioctena olivacea*: bor2, seb

- Gonioctena quinquepunctata*: bor2, met, seb. Deze soort is voornamelijk uit het noorden van Nederland bekend.

- Phratora vulgatissima*: lie, seb

- ^G *Phratora laticollis*: bor2, lie, met

- Phratora vitellinae*: bor2, lie, met, seb

- ^G *Galerucella nymphaeae*: met

- Galerucella lineola*: met

- ^G *Galerucella calmarieensis*: rij2

- Lochmaea caprea*: bor3, met, seb

- ^G *Lochmaea suturalis*: bor2, seb

- ^G *Luperus longicornis*: bor3, bor4, seb

- Agelastica alni*: bor1, met, rij2, wol

- ^G *Phyllotreta undulata*: rij2, wol

- ^G *Phyllotreta ochripes*: rij2, wol

- ⁹⁹ *Phyllotreta exclamationis*: bor3mo, bor3vo

- Aphthona nonstriata*: lie

- Aphthona cf. euphorbiae*: rij2

- Altica sp.*: bor2, lab, seb, wol

- ^G *Altica quercetorum*: bor2, seb

- ^G *Lythraea salicariae*: ago2, bor2

- Asiorestia transversa*: bor2, lie, met, rij2, seb, wol

- Asiorestia ferruginea*: ago3, bor2, rij2

- ^G *Crepidodera fulvicornis*: met, rij2

- Crepidodera aurata*: lie, met, seb, wol

- Epitrix pubescens*: met, seb

- ^G *Chaetocnema mannerheimi*: ago2

- ^G *Cassida vibex*: bor2

- Cassida rubiginosa*: seb

- ^G *Cassida sanguinosa*: bor2

- ^G *Cassida denticollis*: seb

- ^G *Cassida sanguinolenta*: lie

BRUCHIDAE

- ^G *Bruchidius villosus*: seb

CURCULIONIDAE (snuitkevers)

- Otiorhynchus raucus*: ago3

- ⁹⁹ *Otiorhynchus singularis*: ago1, bor2, seb

- Otiorhynchus ovatus*: lab, rij2

- Phyllobius argentatus*: ago1, ago2, ago4mb, bor1, bor2, bor3mb, lab, lie, seb, wol

- ⁹⁹ *Phyllobius pyri*: bor1, bor2, lie, seb

- ^G *Phyllobius betulinus*: ago2

- Phyllobius viridearis*: lab, lie, seb, wol

- Phyllobius calcaratus*: bor1, lie, seb

- Phyllobius pomaceus*: ago2, bor1, bor3, lie, seb

- Phyllobius maculicornis*: ago2, bor1, lab, lie

- ⁹⁹ *Trachyploeus bifoveolatus*: ago4mo, lab

^G *Polydrusus flavipes*: lie
Polydrusus sericeus: ago2, lab, lie, rij2, seb, wol
Polydrusus cervinus: bor2, bor3, lab, rij2, seb
Barypeithes pellucidus: ago3, lie
Strophosoma melanogrammum: ago1, ago2, ago3, ago4mb, ago5, bor1, bor2, lie, met, rij2, seb, wol
Strophosoma capitatum: ago1, ago3, lab, lie
Philopodon plagiatus: ago4mo, ago4vo, bor1, bor2, lab, lie, rij2
Sitona griseus: lab, rij2
⁹⁹ *Sitona cambricus*: lie
⁹⁹ *Sitona regensteiniensis*: bor2, lab, seb
Sitona lineatus: lab, lie, seb
^G *Sitona humeralis*: rij2
Chlorophanus viridis: ago1, ago3, bor1, bor2, lab, lie, met, rij2, seb, wol
Larinus planus: seb
Hypera nigrirostris: seb
^G *Hylobius abietis*: seb
^G *Magdalis phlegmatica*: bor2
⁹⁹ *Magdalis cerasi*: wol
^G *Magdalis barbicornis*: bor2
Magdalis flavicornis: ago2, lie, wol
⁹⁹ *Magdalis ruficornis*: bor2, lie
⁹⁹ *Anoplus plantaris*: bor2, wol
Tanysphyrus lemnae: ago2, bor1, lie, wol
^G *Mononychus punctumalbum*: bor1
^G *Pelenomus waltoni*: lie
Rhinoncus castor: bor2, lab, rij2
⁹⁹ *Rhinoncus bruchoides*: bor2, lie, seb
Rhinoncus pericarpus: bor1, lab, lie, met, wol
Rhinoncus perpendicularis: lab, seb
Poophagus sisymbrii: bor1, rij1, wol
^G *Tapinotus sellatus*: lie
^G *Micrelus ericae*: seb
Nedys quadrimaculatus: ago2, ago3, bor1, bor2, bor3, lie, met, seb, wol
⁹⁹ *Coeliodes erythroleucos*: rij2, seb
Trichosirocalus troglodytes: ago3, lab, lie, seb
^G *Trichosirocalus barnevillei*: lab. Tweede waarneming uit Nederland. Een mannetje werd op 10 juli 1967 door P. Poot verzameld op een kalkgrashelling te Bemelen (Brakman 1968)
⁹⁹ *Sirocalodes mixtus*: seb. Door Heijerman & van den Berg (1995) voor het eerst gemeld uit Nederland. Door de uitbreiding van de voornaamste voedselplant, *Corydalis claviculata*, ten gevolge van verzuring tegenwoordig vrij algemeen.
^G *Mogulones raphani*: ago2
Hadrolontus litura: bor2
Microplontus rugulosus: lab
⁹⁹ *Datonychus angulosus*: ago2
Parethelcus pollinarius: ago2, wol
Glocianus distinctus: lab
Ceutorhynchus floralis: bor1, lab, lie, seb
Ceutorhynchus pyrrhorhynchus: lab, seb
Ceutorhynchus querceti: bor1, rij2, seb
Ceutorhynchus obstrictus: bor1, lie
Ceutorhynchus atomus: lab, rij2, seb
⁹⁹ *Ceutorhynchus pallidactylus*: bor1,

bor3mo
Ceutorhynchus erysimi: bor1, lie, rij2, seb
Ceutorhynchus chalybaeus: lab
Curculio glandium: lie
Curculio crux: ago2
⁹⁹ *Curculio salicivorus*: ago2, lie, rij2, seb
Curculio pyrrhoceras: lie
⁹⁹ *Furcipes rectirostris*: bor2, seb
⁹⁹ *Anthonomus rubi*: bor2, lie, wol
⁹⁹ *Sibinia primita*: lab
^G *Cionus scrophulariae*: lie
^G *Cionus hortulanus*: lie
^G *Tychius juncius*: ago2
Tychius picirostris: lab, lie, met, seb, wol
Gymnetron pascuorum: lab, lie, seb, wol
⁹⁹ *Gymnetron antirrhini*: lab, seb
⁹⁹ *Rhynchaenus quercus*: ago2, bor2, bor5, wol
⁹⁹ *Rhynchaenus pilosus*: ago2
Rhynchaenus fagi: lie, met, seb
Tachyerges salicis: ago2
Tachyerges stigma: ago2, lie
^G *Rhampus pulicarius*: seb, wol
⁹⁹ *Notaris acridulus*: bor1, lie
^G *Dorytomus longimanus*: ago2
Dorytomus taeniatus: lie, wol
Dorytomus melanophthalmus: ago2, lie, seb
APIONIDAE
^G *Oxystoma pomonae*: lab, lie, seb
Oxystoma cracca: bor2, lab, lie, met, wol
Perapion violaceum: bor1, lab, lie, wol
Perapion curtirostre: ago2, bor1, bor2, lab, met, seb, wol
⁹⁹ *Perapion marchicum*: bor2, lab, lie, rij2
Ceratapion gibbirostre: seb. Deze soort, levend op distels, is in het verleden vaak aangezien voor *C. carduorum* (Heijerman & Alders 2001). In Nederland blijkt *C. gibbirostre* zeer algemeen te zijn. In voorgaande verslagen van de NEV-zomervergadering hebben waarnemingen van *Ceratapion* sp. betrekking op *C. gibbirostre*.
Exapion fuscirostre: lab, seb
Apion haematodes: lab, rij2, seb
Apion cruentatum: met
Apion frumentarium: ago2, bor1
Apion rubens: lab, seb
Protapion fulvipes: lab, lie
Protapion nigritarse: met, seb
Protapion apricans: ago3, rij2, seb, wol
Protapion assimile: lie
Eutrichapion ervi: bor2
⁹⁹ *Stenopterapion tenue*: lab
Ischnopterapion loti: lie
Trichapion simile: bor2, lie, seb
ATELABIDAE
Attelabus nitens: bor3
Deporaus betulae: ago2, bor1, bor3, lie, rij2, seb, wol
Rhynchites cupreus: bor1, bor2
^G *Caenorhinus germanicus*: ago3
⁹⁹ *Caenorhinus aequatus*: rij2, wol
^G *Lasiorhynchites sericeus*: bor2

Pselaphorhynchites tomentosus: seb
^G *Pselaphorhynchites longiceps*: lie, seb
Pselaphorhynchites nanus: seb
SCOLYTIDAE
^G *Scolytus intricatus*: lie
^G *Dryocoetes autographus*: seb
Dryocoetes villosus: bor3mo, lie, met
^G *Xyloterus signatus*: ago1
^G *Xyleborus monographus*: bor2, lie
^G *Xyleborus dryopgraphus*: ago1

Door het grote aantal in kevers geïnteresseerde deelnemers konden ook dit jaar weer zeer veel waarnemingen van kevers worden gedaan, resulterend in 881 taxa. Meer keversoorten werden nog nooit eerder verzameld tijdens de zomervergadering van de NEV. Het recordaantal van 801 taxa van de zomervergadering van Ommen in 1997 (Cuppen *et al.* 1998) is met nog eens 80 taxa overtroffen. De spectaculaire lijst vormt dan ook een welkome aanvulling op de soortenlijst van provincie Groningen.

De voornaamste coleopterologische activiteiten hebben dit jaar plaatsgevonden in de volgende deelgebieden:

1) de directe omgeving van 'De Bosrand' ten zuiden en oosten van Ter Apel (met de code ago). In dit deelgebied werden 459 taxa verzameld, voornamelijk in vier kilometerhokken. Dit aantal is hoger dan ooit te voren waargenomen tijdens de zomervergadering. Het vorige record stond op 454 taxa in het Noord-Hollands Duinreservaat (Cuppen *et al.* 2001), echter in veel meer kilometerhokken.

Het aantal bijzondere soorten in dit deelgebied was erg groot, met name soorten gebonden aan dood hout en arbicole fungi. Voorbeelden hiervan zijn *Sinodendron cylindricum*, de ptiliiden *Ptinella limbata* en *P. aptera*, de kortschilden van het geslacht *Gyrophana*, diverse *Euplectus*- en *Bibloporus*-soorten binnen de pselaphiden, de zwartlijven *Eledona agricola* en *Diaperis boleti*, en de cucujide *Pediacus depressus*. Daarnaast leverden met name de gras-, stro- en mesthopen nog tal van bijzonderheden en karakteristieke soorten op. De families der Ptiliidae, Cryptophagidae en Latridiidae waren nog nooit zo rijk vertegenwoordigd als hier. Tot de kenmerkende soorten behoorden tal van Staphylinidae zoals *Omalium exiguum*, *O. oxyacanthae*, *Astenus pulchellus*, *Lithocharis ochracea*, *L. nigriceps*, *Autalia rivularis*, *Cilea silphoides* en *Quedius*-, *Philonthus*- en *Atheta*-soorten.

2) de omgeving van Sellinger (met de code bor). De nadruk van de vang-

sten lag in dit deelgebied vooral op kloppen en slepen, een waterbemonstering en er stonden potvallen met vis en mest. In het deelgebied werden 301 taxa verzameld.

De waterkeverfauna wordt gekenmerkt door acidofiele en acidobionte soorten als *Hydroporus scalesianus*, *H. melanarius*, *Agabus labiatus* en *Ilybius aenescens*. Het lieveheersbeestje *Calvia decemguttata* werd hier voor het eerst in het noorden van Nederland verzameld. Verdere bijzonderheden in dit gebied zijn de loopkevers *Amara kulti* en *Agonum viridicupreum*, de aaskever *Ablattaria laevigata* en de Colydiidae *Synchita humeralis*. Verder waren in dit deelgebied vooral fytofage soorten talrijk.

3) Rijdsdam (code rij). In dit deelgebied werden tijdens een kortstondig bezoek 134 taxa verzameld. Ondanks de beperkte ouderdom en de geringe hoeveelheid vegetatie in de poel werden hier toch veel soorten waterkevers verzameld met als meer bijzondere soorten onder andere *Agabus labiatus*, *Hydrochus angustatus* en diverse aan zuur water gebonden *Hydroporus*-soorten. In het aangrenzende schrale en gedeeltelijk afgeplagde grasland waren de loopkevers *Amara kulti* en *Harpalus rubripes* opmerkelijk, benevens de zeer talrijke Byrrhidae *Morychus aeneus*.

4) Wollinghuizen (code wol). In dit deelgebied werden 186 soorten kevers verzameld. Op enkele uitzonderingen na (onder andere *Amara kulti*, de beekoeverbewonende *Ochthebius bicolon* en enkele Staphylinidae) waren het voornamelijk gewone soorten.

5) In het Liefstingsbroek (22 ha) en aangrenzend cultuurland werden maar liefst 311 soorten verzameld.

Onder de waterkevers waren hier *Agabus striolatus*, *A. affinis*, *A. uliginosus* en *A. chalconatus* opmerkelijk. In het stro was de kortschild *Micropeplus fulvus* zeer talrijk. Niet verwonderlijk is dat juist hier xylofage en xylodetricole soorten, tezamen met fungicole soorten, talrijke bijzondere soorten kenden. In aanvulling op de soortenlijst van de omgeving van Ter Apel kunnen nog genoemd worden *Hallomenus binotatus*, *Orchesia minor* en *O. undulata*, *Prionychus ater*, *Mycetochara linearis*, *Hylecoetus dermestoides* en *Scaphisoma boleti*.

Andere deelgebieden die slechts door enkele deelnemers werden bezocht zijn een zandafgraving bij Sel-

lingerbeetse met karakteristieke pioniersoorten van oevers en veel fytofage soorten van ruderaire terreinen en bosranden, een schrale wegberm (Langes Bos) met opnieuw veel fytofagen, en tenslotte het Metbroek. Dit laatste gebied vertoont waarschijnlijk een redelijk grote overeenkomst met het Liefstingsbos getuige de aanwezigheid van *Sinodendron*.

Er gaat niets boven Groningen.

MYRIAPODA – duizendpootachtigen

P. Boer, M. van den Munckhof-Heunen, J.A.H. Smits, B. Vierbergen & D. Hermes

DIPLOPODA – miljoenpoten

BLANIULIDAE

Proteroiulus fuscus: ago2

JULIDAE

Ommatoiulus sabulosus: ago2, twi

Cylindroiulus punctatus: ago2, twi

Cylindroiulus latestriatus: ago1

Julus scandinavicus: ago1

POLYDESMIDAE

Polydesmus dentaculatus: ago1, ago2, ago5, twi

ACARI – mijten

W.N. Ellis & G. Vierbergen; met bijdragen van P. Boer & J.D. Prinsen.

IXODIDAE (teken)

Ixodes ricinus: ago2 (1 nimf), bor2

PHYTOSEIIDAE

Amblyseius obtusus: ago2 (1 ♀)

Anthoseius bakeri: twi (1 ♀)

Anthoseius rhenanus: ago1 (1 ♀), twi (1 ♀, 1 ♂)

Euseius finlandicus: ago6 (2 ♀, twi (3 ♀, 2 ♂)

Neoseiulus brevispinus: ago5 (1 ♀)

Neoseiulus reductus: ago2 (2 ♀)

Paraseiulus soleiger: ago2 (1 ♀)

TETRANYCHIDAE

Bryobia lachodechiana: ago5 (1 ♀)

Neotetranychus rubi: ago2 (4 ♀)

Oligonychus quercinus: ago6 (1 ♀), twi (4 ♀)

Oligonychus ununguis: ago1 (3 ♀)

Tetranychus urticae: twi (6 ♀)

ERIOPHYIDAE

Aceria brevitaris: bor3. Op *Alnus glutinosa*.

Aceria calycophthira: bor3. Op *Betula pubescens*

Aceria rudis rudis: bor3. Op *Betula pubescens*

Aceria tetanotrix craspedobia: wol. Op *Salix alba*

Eriophyes inangulis: bor3. Op *Alnus glutinosa*

Eriophyes laevis laevis: bor3. Op *Alnus glutinosa*

Eriophyes lissonotus: bor2. Op *Betula pubescens*

Eriophyes sorbi: bor2, bor3, bor5. Op *Sorbus aucuparia*

Het verzamelde aantal roofmijten van

de Phytoseiidae was beperkt, maar leverde toch een nieuwe soort voor Nederland op: *Neoseiulus brevispinus* (Kennett). Volgens Karg (1993) komt deze mijt voor in Oost-Europa en Noord-Amerika. De spintmijt *Neotetranychus rubi* (Trägårdh) was slechts éénmaal eerder gemeld: IJhorst (Helle & Bolland 1967). De soort leeft op framboos en braam en komt voor op het vasteland van Europa.

OPILIONIDA – hooiwagens

P. Boer & J.D. Prinsen

NEMASTOMATIDAE

Nemastoma dentigerum: ago2

PHALANGIIDAE

Rilaena triangularis: ago2, met

OLIGOLOPHIDAE

Lacinius ephippiatus: ago1

ARANEIDA – spinnen

J.D. Prinsen

AMAUROBIIDAE

Amaurobius similis: ago1

DICTYNIDAE

^G *Dictyna arundinacea*: bor2, bor5

^G *Lathys humilis*: bor2

SEGESTRIIDAE

^G *Segestria senoculata*: ago3

GNAPHOSIDAE

Haplodrassus silvestris: ago2

LIOCRANIDAE

^G *Phrurolithus festivus*: ago2

CLUBIONIDAE

^G *Cheiracanthium erraticum*: bor2, bor5

Clubiona phragmitis: ago2

ZORIDAE

Zora spinimana: bor2, bor5

THOMISIDAE

^G *Ozyptila praticola*: met

Xysticus cristatus: bor2

PHILODROMIDAE

^G *Philodromus aureolus*: bor2, bor5

^G *Philodromus collinus*: bor2

^G *Philodromus dispar*: ago2

^G *Tibellus oblongus*: bor2

SALTICIDAE

^G *Euophrys frontalis*: bor2

^G *Marpissa muscosa*: ago1, bor2, bor5

^G *Neon reticulatus*: bor2

^G *Salticus cingulatus*: bor5

^G *Sitticus littoralis*: bor5

LYCOSIDAE

^G *Arctosa perita*: bor5

Pardosa amentata: bor5

Pardosa lugubris: bor5

^G *Pardosa nigriceps*: bor2

Pardosa pullata: bor2

^G *Pirata hygrophilus*: ago2, bor5

Trochosa terricola: ago

AGELENIDAE

^G *Agelena labyrinthica*: bor5

THERIDIIDAE

^G *Achaearanea simulans*: met

^G *Anelosimus vittatus*: bor2, bor5
^G *Enoplognatha ovata*: ago1, bor5, lie, met
^G *Steatoda phalerata*: bor2
^G *Theridion sisypium*: bor2, met
Theridion varians: ago2, bor5
^G *Neottiura bimaculata*: bor2, bor5
^G *Paidiscura pallens*: ago1, ago4, bor5, met

TETRAGNATHIDAE
^G *Metellina mengei*: met
^G *Metellina segmentata*: lie
Tetragnatha extensa: bor2
^G *Tetragnatha obtusa*: bor2

ARANEIDAE
^G *Araneus diadematus*: ago1
^G *Araneus quadratus*: bor2
^G *Araniella cucurbitina*: bor2
Araniella opistographa: ago4, bor2
^G *Gibbaranea gibbosa*: bor2
Larinioides cornutus: bor5
Nuctenea umbratica: ago1, bor2, bor5

ERIGONIDAE
^G *Entelecara acuminata*: bor5
Erigone atra: bor5
Erigone dentipalpis: lie
^G *Pocadicnemis pumila*: ago2
^G *Savignia frontata*: ago2
Tiso vagans: bor2

LINYPHIIDAE
Bathyphantes gracilis: bor2
Lepthyphantes tenuis: bor5
Lepthyphantes zimmermanni: bor2
Linyphia hortensis: lie
^G *Linyphia triangularis*: ago1, bor2, bor5
^G *Macrargus rufus*: met
^G *Meioneta affinis*: bor2
^G *Meioneta innotabilis*: bor5
^G *Microlinyphia pusilla*: bor2
^G *Neriere montana*: lie
Saaristoa abnormis: met

Er is weinig gepubliceerd over de spin-
 nen van Groningen, zelfs de zeer
 algemene kruisspin (*Araneus diade-*
matus) is nooit eerder voor deze
 provincie gemeld. De lijst bevat geen
 uitgesproken zeldzaamheden. De Sel-
 lingerheide leverde een aantal typische
 heidesoorten op. De verzamelintensi-
 teit was echter te gering om te zeggen
 of dit terrein armer is dan een ge-
 middeld heideterrein op de Veluwe.

Literatuur

- Aukema B 1989. Annotated checklist of He-
 miptera-Heteroptera of The
 Netherlands. Tijdschrift voor Entomolo-
 gie 132: 1-104.
- Aukema B, Cuppen JGM & Hermes DJ 1999.
 Verslag van de 153e zomerbijeenkomst
 te Pieterburen, 5 t/m 7 juni 1998.
 Heteroptera - wantsen. Entomologische
 Berichten 59: xix-xxi.
- Aukema B, Cuppen JGM & Hermes DJ 2000.
 Verslag van de 154e zomerbijeenkomst
 te Hunsel, 4 t/m 6 juni 1999. Heteropte-
 ra - wantsen. Entomologische Berichten
- 60: xix-xxii.
- Berge Henegouwen AL van 1989. *Sphaeridi-*
um marginatum reinstated as a species
 distinct from *S. bipustulatum* (Coleopte-
 ra: Hydrophilidae). Entomologische
 Berichten 49: 168-170.
- Berger CJM & Poot P 1970. Nieuwe en zeld-
 zame soorten voor de Nederlandse
 keverfauna 1. Entomologische Berichten
 213-221.
- Boer P 2000. Addendum verslag 154e zo-
 merbijeenkomst te Hunsel, 4 t/m 6 juni
 1999. Formicidae - mieren. Entomologi-
 sche Berichten 60: xl.
- Boomsma JJ, Mabelis AA, Verbeek MMG &
 Los EC 1987. Insular biogeography and
 distribution ecology of ants on the Frisi-
 an islands. Journal of Biogeography 14:
 21-37.
- Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit
 Nederland en het omliggend gebied.
 Monographieën van de Nederlandsche
 Entomologische Vereeniging 2: i-x, 1-
 219.
- Brakman PJ 1968. Korte coleopterologische
 notities VIII. Entomologische Berichten
 28: 108-114.
- Brugge B 1987. Wapenvliegental. Jeugd-
 bondsuitgeverij.
- Cuppen JGM 1993. Distribution and ecology
 of *Hydraena* Kugelann in The Nether-
 lands (Coleoptera: Hydraenidae).
 Tijdschrift voor Entomologie 136: 1-10.
- Cuppen JGM 2000. Distribution, phenology,
 food and habitat of *Hygrobia hermanni*
 in The Netherlands (Coleoptera: Hygro-
 biidae). Entomologische Berichten 60:
 53-60.
- Cuppen, JGM & Oude JE de 1996. The genus
Glischrochilus in The Netherlands (Cole-
 optera: Nitidulidae). Entomologische
 Berichten 56:1-6.
- Cuppen JGM, Vorst O, Heijerman T, Drost
 MBP, Sande C van de, Huijbregts J, Ed-
 zes HT, Blommaart JJA, Teunissen AJPA,
 Langeveld SC, Berg K van den, Fliervoet
 LH, Heetman AJ & Krikken J 1998. Ver-
 slag van de 152e zomervergadering van
 de Nederlandse Entomologische Vereni-
 ging, 30 mei t/m 1 juni 1997, te Ommen
 (Overijssel). Coleoptera - kevers. Ento-
 mologische Berichten 58: xxii-xxxiv.
- Cuppen JGM, Vorst O, Heijerman T, Huij-
 bregts J, Drost MBP, Maanen B van,
 Edzes HT, Sande C van de, Langeveld
 SC, Vondel B van & Krikken J 1999. Ver-
 slag van de 153e zomerbijeenkomst te
 Pieterburen, 5 t/m 7 juni 1998. Coleop-
 tera - kevers. Entomologische Berichten
 59: xxiii-xxxiv.
- Cuppen JGM, Vorst O, Heijerman T, Drost
 MBP, Langeveld SC, Huijbregts J, Tie-
 mersma Sj, Sande C van de, Maanen B
 van & Krikken J 2001. Verslag van de
 155e zomerbijeenkomst te Egmond, 26
 t/m 28 mei 2000. Coleoptera - kevers.
 Entomologische Berichten 61: xxviii-
 xxxvii.
- Dahlgren G 1979. Cantharidae (ohne Mal-
 thinini). In: Die Käfer Mitteleuropas 6:
 16-39. Goecke & Evers.
- Hansen M 1996. Katalog over Danmarks bil-
 ler. Entomologiske Meddelelser 64:
 1-231.
- Heijerman T & Alders K 2001. Het voorko-
 men van de snuitkevers *Ceratapion*
gibbistrois en *C. carduorum* in Neder-
 land (Coleoptera: Apionidae).
 Nederlandse Faunistische Mededelin-
 gen 15: 7-11.
- Heijerman T & Berg K van den 1995. Het ge-
 nus *Sirocalodes* in Nederland
 (Coleoptera: Curculionidae). Entomolo-
 gische Berichten 55: 177-181.
- Helle W & Bolland HR 1967. Karyotypes and
 sex-determination in spider mites (Te-
 tranychidae). Genetica 38: 43-53.
- Huijbregts J 1982. De Nederlandse soorten
 van het genus *Cercyon* Leach (Coleopte-
 ra: Hydrophilidae). Zoologische
 Bijdragen 28: 127-173.
- Huijbregts J & Vorst O 1997. De Nederlandse
 vuurkevers (Coleoptera: Pyrochroidae).
 Entomologische Berichten 57: 29-37.
- Jansen RPh & Heijnsbergen S van 1986. Vijf
 soorten van het genus *Acrotrichis* Mot-
 schulsky nieuw voor de Nederlandse
 fauna (Coleoptera: Ptiliidae). Entomolo-
 gische Berichten 46: 7-8.
- Karg W 1993. Raubmilben. Acari (Acarina),
 Milben. Parasitiformes (Anactinochaeta).
 Cohors Gamasina Leach. 2., überarbei-
 tete Auflage. Die Tierwelt Deutschlands
 und der angrenzenden Meeresteile nach
 ihren Merkmalen und nach ihrer Le-
 bensweise 59: 1-523.
- Köhler F & Klausnitzer B 1998. Verzeichnis
 der Käfer Deutschlands. Entomologi-
 sche Nachrichten und Berichte
 (Dresden), Beiheft 4: 1-185.
- Kuchlein JH 1998. Micro's gevonden tijdens
 de meerdaagse Snellen-excursie (28-30
 juni 1996) met als standplaats Sellinger-
 heide (prov. Groningen). Franje 2: 5-6.
- Kuchlein JH 1999. Microlepidoptera - Kleine
 vlinders. In: O. Vorst. Verslag van de
 153e zomerbijeenkomst te Pieterburen,
 5 t/m 7 juni 1998. Entomologische Be-
 richten 59: xxi-xxii.
- Kuchlein JH & Vos R de 1999. Geannoteerde
 naamlijst van de Nederlandse vlinders:
 1-302. Backhuys Publishers, Leiden.
- Lucht WH 1987. Die Käfer Mitteleuropas.
 Katalog: 1-324. Goecke & Evers, Krefeld.
- Nagel H, Vos R de & Post F 2001. *Euphyia*
unangulata opnieuw in Nederland (Le-
 pidoptera: Geometridae).
 Entomologische Berichten 61: 60-62.
- NJN 1998. Voorlopige atlas van de Neder-
 landse zweefvliegen (Syrphidae).
 EIS-Nederland & NJN.
- Reemer M 2000. Zweefvliegen veldgids (Dip-
 tera, Syrphidae). Jeugdbondsuitgeverij.
- Reemer M & Smit JT 2001. Stippen en gaten
 in verspreidingskaarten - Een overzicht
 van de Databank Nederlandse Zweef-
 vliegen. Zweefvliegnieuwsbrief 5(2):
 12-22. EIS-Nederland.

- Renema W 2001. Wat bracht het jaar 2001? Zweefvliegennieuwsbrief 5(2): 5-6. EIS-Nederland.
- Schilthuizen M & Vallenduuk H 1998. Kevers op kadavers. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV 222: 1-148.
- Steenis W van & Zeegers T 1999. Een tweede soort *Leucozona*. Zweefvliegennieuwsbrief 3(2): 8. EIS-Nederland.
- Sterrenburg FCF 1997. Ergänzungen zur Staphylinidenfauna der Niederlande 1 (Coleoptera: Staphylinidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 7: 15-26.
- Sterrenburg FCF 1997. Ergänzungen zur Staphylinidenfauna der Niederlande 2 (Coleoptera: Staphylinidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 7: 27-30.
- Sterrenburg FCF & Brugge BJH 1999. De genera *Curimopsis* en *Syncalyptra* in Nederland (Coleoptera: Byrrhidae). Entomologische Berichten 59: 7-9.
- Turin H 2001. De Nederlandse loopkevers. Verspreiding en oecologie (Coleoptera: Carabidae). Nederlandse Fauna 3: 1-666.
- Vorst O 1992. Enige Staphylinidae nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera). Entomologische Berichten 52: 101-103.
- Vorst O 1995. An annotated list of the Dutch Pselaphidae (Coleoptera). Entomologische Berichten 55: 85-101.
- Vorst O 1997. An annotated list of the Dutch Scydmaenidae (Coleoptera). Entomologische Berichten 57: 185-196.
- Vorst O 1999. *Monotoma quadricollis* Aubé, an overlooked species (Coleoptera: Monotomidae). Koleopterologische Rundschau 69: 154-156.
- Vorst O & Cuppen JGM 2000. Distribution and ecology of *Cartodere bifasciata* and *C. nodifer* in The Netherlands (Coleoptera: Corticariidae). Entomologische Berichten 60: 137-142.
- Vorst O, Maanen B van, Heijerman T, Huijbregts J & Oude J de 2002. Excursieverslag Noordlaren - 1-3 september 2000. Sektie Everts Info 55: 3-8.
- Vorst O, Nunen F van, Edzes H, Ee G van, Teunissen APJA, Huijbregts J & Muilwijk J 1999. Excursieverslag Huis ter Heide - 9 mei 1998. Sektie Everts Info 45: 5-9.

Geaccepteerd 15 juni 2002.

Summary

Report of the 156th summer meeting of the Netherlands Entomological Society near Ter Apel, Groningen

In this report a list of the invertebrate fauna near Ter Apel, Southeast-Groningen, is presented. During the meeting, 15-17 June 2001, a total of 1533 taxa was identified from fifteen orders, among which 881 beetles Coleoptera. Apart from 298 beetle species new to this province, there were also 45 new species of bugs Heteroptera and 42 species of spiders Araneidae (out of a total of only 64!). This is an indication of lack of interest of Dutch entomologists for this province, but also of its' richness.